

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Кафедра олімпійського, професійного та адаптивного спорту

Бріскін Ю.А.

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОГО СПОРТУ

Лекція
з дисципліни „Професійний спорт”

“ЗАТВЕРДЖЕНО”
на засіданні кафедри ОПтаАС
„27” серпня 2015 р. протокол № 1
Зав. каф _____ Ю.Бріскін

1. Формування та розвиток ігрових командних видів спорту

У новітній час найбільш інтенсивно професійний спорт розвивався у США. Починаючи з середини XIX ст. активно розвивалися такі його види як бейсбол, американський футбол, гольф тощо. Однак задовго до цього в деяких видах спорту розігрувалися грошові призи (кінні перегони, кулачні двобої, біг, веслування, боротьба).

Кінні перегони завжди носили комерційний характер. Перші кінні перегони були організовані губернатором штату Нью-Йорк Р. Ніколасом у 1668р., а перший кінний іподром у США було збудовано в м. Лексінгтоні у 1778 р.

Проте найбільш широкого розвитку набули командні ігрові види професійного спорту. Першим серед них був бейсбол.

Бейсбол

Бейсбол (англ. Baseball; base - база, основа і ball - м'яч) – спортивна гра з м'ячем і биткою. В ній дві команди-суперниці почергово виконують зумовлені правилами атакуючі і захисні дії. Сутність гри – суперництво двох команд за так звані "базис" – майданчики, що знаходяться в кутах внутрішнього поля ("інфілд") – квадрата зі сторонами по 90 футів (27,45 м x 27,45 м). За межами внутрішнього поля знаходиться зовнішнє поле ("аутфілд"). У кожній команді по дев'ять гравців. Одна команда, що захищається, подає м'яч (маса м'яча 150 г, окружність 23 см.), а інша - приймає його. У команді, що захищається, на майданчику діє весь склад, а від атакуючої – у грі бере участь тільки один бейсболіст, що відбиває. Він з биткою в руках знаходиться в "будинку" ("домашній" базі). Дев'ять гравців команди, що захищається, розташовуються в такий спосіб: той, що подає (пітчер), знаходиться в центрі внутрішнього поля; той, що приймає (кетчер) – у " будинку"; троє – гравці 1-ї, 2-ї і 3-ї баз – у відповідних базах; вільний гравець ("шорт-стоп") – між 2-ю і 3-ю базами; інші три гравці – у зовнішньому полі (правий, центральний і лівий гравці зовнішнього поля відповідно). Гра розпочинається з того, що пітчер команди, що захищається, подає м'яч відбиваючому гравцеві команди суперників, що атакує. Якщо цей гравець за допомогою битки зумів послати м'яч назад у поле, то, кинувши битку на землю, він біжить від "будинку" до 1-ї бази, прагнучи швидше зайняти її (а якщо вдасться то послідовно 2-у і 3-ю бази). Кетчер – приймаючий гравець команди, що захищається, намагається піймавши м'яча, якомога швидше послати його своїм партнерам, щоб ті змогли влучити м'ячем у гравця команди, що атакує, і тим самим перешкодити йому зайняти чергову базу і вивести його з гри. Якщо гравець атакуючої команди, що відбив м'яч, устиг після цього послідовно оббігти 1-, 2-, 3-ю бази і повернутися в „будинок”, то команда, що атакує, одержує очко. Черговий гравець цієї команди, озброївшись биткою, стає наступним відбиваючим. Кожна з команд по черзі виступає в нападі й у захисті. Перемагає команда,

що набрала протягом двобою максимальну кількість очок. Час двобою не обмежено. Гра зазвичай продовжується дев'ять іннінгів (у ході кожного з них команди грають у напад і захисті по одному разу).

Згадки про гру, яка нагадує бейсбол, було знайдено у французькому манускрипті 1344 р. Тоді в неї грали священники. Однак прийнято вважати, що сучасний бейсбол походить від англійської гилки, популярної у Великобританії та Ірландії.

На початку ХІХ ст. (1831-1845 рр.) бейсбол став досить популярним у США, де його називали "таунбол", "бейс" або "бейсбол".

Історію розвитку бейсболу поділяють на 3 періоди:

- 1) 1830-1845рр. – виникнення;
- 2) 1845-1869 рр. – формування і розвиток;
- 3) 1869-2014 рр. – функціонування в якості бізнесу.

Тривалий час розробником правил змагань вважався Абнер Даблдей. Однак в дійсності перші правила були розроблені Олександром Картрайтом. Перший бейсбольний клуб "Нікер-бокерс" було засновано 23 вересня 1845 р. Олександром Картрайтом, який у подальшому багато зробив для популяризації цієї гри. Він розробив правила гри, які невдовзі були визнані й іншими бейсбольними клубами Нью-Йорка.

Перша офіційна гра в бейсбол відбулася 19 червня 1846 р. у Хобокені (штат Нью-Джерсі) між командами "Нікер-бокерс" (клуб О.Картрайта) і "Нью-Йорк Найн". Цей день американці вважають офіційним днем народження бейсболу.

Спочатку бейсбол був популярним тільки у Нью-Йорку та Нью-Джерсі. На кінець 1850 р. у Нью-Йорку та навколо нього було вже понад 100 бейсбольних команд. Повідомлення про ігри публікувалися у пресі. Наприкінці 50-х років ХІХ ст. бейсбольні команди було створено в інших містах штату Нью-Йорк.

У 1857 р. делегати з 25 аматорських організацій зібрались в Нью-Йорку, щоб обговорити правила гри. І вже у 1858 р. було сформовано першу організаційну структуру в цьому виді спорту – **Національну асоціацію гравців у бейсбол**. Вже в перший рік її існування стали періодично брати плату з глядачів бейсбольних змагань на поточні витрати.

Вже в 1860 р. в країні нараховувалось кілька десятків команд, що продавали квитки на свої матчі і виплачували спортсменам грошові винагороди. Розширення Національної асоціації гравців у бейсбол супроводжувалося зростанням видатків на переїзди команд з міста до міста. Це змусило організаторів огороджувати бейсбольні поля і все частіше брати з глядачів плату. Вперше систематично це стали робити у Брукліні (з 1862 р.).

Гравці Національної асоціації вважалися аматорами, проте багатьом з них таємно виплачувалися гроші: одним просто платили за гру, а інших фірми-спонсори фіктивно зараховували на роботу і виплачували заробітну плату. Відкрито визнати себе професіоналом вважалось нерозважливим, тому спортсмени і підприємці йшли на всілякі хитрощі. Прикладом подібного

лицемірства може послужити зарахування у 1867 р. 16-річного бейсболіста Альберта Сполдінга на роботу в бакалійну крамницю на посаду клерка з заробітною платою 40 доларів на тиждень, що на той час майже в 10 разів перевищувало середню зарплату службовця. Президент клубу “Нью-Йорк Мьючуелс” у 1860-1871рр. платив всім гравцям своєї команди, які за платіжними відомостями вважалися „прибиральниками вулиць”.

Першим, хто припинив це лицемірство, був клуб з м. Цинциннаті, менеджери якого в 1869 р. заявили, що команда „Red Stokings” є дійсно професійною [Гуськов С., 1990]. Засновниками „Red Stokings” стали брати Гаррі і Джордж Райт. Брати Райт запросили до команди кращих гравців з Нью-Йорка, Бостона, Вашингтона, Чикаго та інших міст США. 4 травня 1869 р. „Red Stokings” зіграли перший матч з командою „Great Westerns” (м. Цинциннаті). Річний фонд заробітної плати у клубі становив 9300 доларів, що на той час було досить великою сумою. Гравці отримували від 800 до 1400 дол. кожен протягом восьми місяців. У той час, кваліфіковані робітники отримували заробітну плату від 525 до 750 дол. на рік.

В тому ж 1869 р. команда „Red Stokings” із Цинциннаті з тріумфом провела свої виступи в різних містах США: виграла у 56 зустрічах, одну гру звела до нічиєї і не потерпіла жодної поразки.

Отже бейсбол став першим у світі командним ігровим видом спорту, що у 1869 р. набув статусу професійного.

17 березня 1871 р. гравці 10 команд об’єдналися у **Національну асоціацію професійних гравців у бейсбол** (National Association of Professional Base Ball Players). Спортсмени команд брали активну участь у формуванні бейсбольного бізнесу. У складі команд і навколо них з’явилися підприємці, які відчували що на бейсболі можна добре заробити [Гуськов С., 1990]. Проте становище Національної Асоціації не можна було назвати стабільними, що було пов’язане з переходом гравців з однієї команди в іншу, в залежності від того, хто більше заплатить.

В 1876 р. з ініціативи чикагського бізнесмена Уільяма Галберта (William A. Hulbert) була сформована **Національна ліга професійних бейсбольних клубів** (National League of Professional Base Ball Clubs). Вступний внесок в Лігу становив 10 дол. Її організатори вирішили низку питань, що лягли в основу розвитку бейсбольного бізнесу:

- розробили календар змагань;
- внесли зміни до правил гри з метою підвищення її видовищності;
- зумовили фінансові аспекти забезпечення команд;
- прийняли рішення про усунення гравців від вирішення будь-яких питань, зокрема фінансових, в Лізі і команді;
- визначили заходи щодо покарання гравців, які за гроші сприяли фіксації необхідних гемблерам (організатори „чорного” тоталізатора) спортивних результатів;
- розпочали боротьбу з вживанням алкоголю серед гравців.

Власники команд, котрі на той час називалися менеджерами, отримали виключне право контролю своєї території, склали календарі змагань, визначали правила найму гравців. Жодній команді не дозволялося наймати бейсболіста, який з тих, чи інших причин був звільнений з іншої команди. Так з'явився „чорний список”, який неофіційно діє і донині у професійному спорті.

Національна професійна ліга стала організацією професійних клубів, а не гравців. Бейсболом почали керувати бізнесмени, а гравці стали фактично найманими працівниками, котрі отримували заробітну плату. Заробітки складали в середньому 1750 доларів на рік, що було в три рази більше ніж у заводських робітників. ”Зірки” бейсболу отримували до 10 000 доларів за сезон.

На той час ще не було регульованого переходу гравців з однієї команди до іншої. Менеджери старалися перехопити кращих гравців, що призводило до швидкого зростання їхньої заробітної плати. Але прибутки команд були ще незначними і довго так не могло тривати. Щоб запобігти безконтрольному переходу гравців, власники команд домовилися таємно "резервувати" п'ять гравців в кінці кожного сезону. Так з'явилося положення про резервування гравців, яке офіційно вступило в силу в 1880 р.

З 1880 р. була введена система укладання контрактів з гравцями. Це припинило переходи гравців з команди до команди через вищу зарплату. Так з'явилося одне із перших і безумовних правил професійного спорту – укладання контракту між клубом та гравцем.

Окремий пункт в контракті стосувався положення про резервування. Згідно цього положення, клуб мав право продовжити контракт гравця, після кожного сезону, що фактично робило гравця до кінця життя власністю команди, яка першою уклала з ним контракт. І хоча, гравець мав право торгуватися за розмір своєї заробітної плати, він не мав права переходити в іншу команду за власним бажанням і агітувати за підвищення зарплати .

Ліга розробила досить суворі правила щодо створення, розташування і прийому нових команд. Заборонялося їх розташування в містах з населенням до 75 тис. жителів. Як правило, заборонялося розташування двох команд однієї ліги в одному місті. Обумовлювалося, що створення нової команди з того ж виду спорту на тій же території вимагало грошової компенсації за територіальну поступку.

Невдовзі у Національній професійній лізі з'явився конкурент – **Американська асоціація**, яку було створено 3 листопада 1881 р. (1882 р). на чолі з командою Цинциннаті Ред Стокінгс (Cincinnati Red Stockings), яка була виключена з Національної професійної ліги через ігри по неділях і за продаж пива. Щоб залучити гравців до своєї нової ліги, Американська асоціація запропонувала гравцям контракти без положення про резервування.

Загалом протягом 80-х років XIX ст. кількість бейсболістів зросла з 5 до 15 тис чоловік, а кількість ліг – до 17.

12 березня 1883 р. Національна ліга, Американська Асоціація, і нижча Північно-Західна Ліга підписали угоду, відому як "Національна Угода".

Угода стала початком (продовжила!!!) обмеження прав бейсболістів та визначила відношення між лігами, в лігах – між лігою і командами, а в командах (клубах) – між їхніми власниками та бейсболістами. Ліги домовилися поважати контракти і "чорні списки" один-одного; визначили розмір мінімальної заробітної плати (1000 дол.); розширили резервний список до одинадцяти чоловік.

Обмеження прав бейсболістів призвело до організації в їхньому середовищі власної профспілки, котра стала захищати права спортсменів-професіоналів. Першою такою організацією стало **Братство професійних бейсболістів**, ініціатором створення якого став (John Montgomery Ward) і ще вісім гравців в 1885 р. Воно виступило проти "чорного списку" та фіксованого для команд ліміту зарплати. Але реальної сили ці профспілки, що нині називаються Асоціації спортсменів професійних ліг, набули лише у другій половині ХХ ст.

Небажання власників команд Національної Ліги йти на поступки гравцям, стало поштовхом до створення в 1890 р. **Національної ліги гравців у професійний бейсбол** або, як її називали, Ліга Гравців (PL - Players League), керівництво якою здійснювалось самими гравцями.

Головною проблемою тих років було те, що гравці були абсолютно безправні - їх могли продавати з команди в команду, не питаючи згоди. За подібні обміни власники команд часто виручали величезні суми. Так, Джона Монтгомері Варда збиралися продати з Нью-Йорка до Вашингтона за 12 тисяч доларів (дві річних зарплати "зірки" бейсболу тих років). Сам гравець нічого з цих грошей не отримував. Зрозуміло, подібне сильно не подобалося гравцям.

Влітку 1889 р. Вард таємно вербував послідовників - як бейсболістів, так і бізнесменів і політиків, готових підтримати нову лігу. До жовтня того ж року, коли факт існування Ліги Гравців був відкритий для публіки, це була вже серйозна організація. У правління кожного з восьми клубів порівну входили як спонсори, так і гравці; так само порівну розподілялися і доходи. Гравцям навіть було дозволено купувати частки у володінні командами.

Майже всі гравці Національної Ліги , включаючи визнаних зірок, приєдналися до Ліги Гравців. Власникам "старих" команд довелося терміново набирати новачків з молодших ліг, щоб заткнути діри в складі.

Між новою і старою лігами почалися битви в пресі і в суді. Гравці зуміли захистити своє право створити нову лігу, але власники відповіли тим, що зробили розклад своєї ліги таким самим як календар Ліги Гравців. Передбачалося, що глядачі, які звикли до "старих" команд, зволіють піти на їхні ігри, а не на матчі конкурентів. План власників закінчився катастрофою: на нові команди, в яких було більше знаменитих гравців, вболівальники ходили охочіше. Що ще гірше, фанати взагалі закинули бейсбол - сумарна відвідуваність двох ліг була майже вдвічі менше, ніж рік тому у однієї Національної. Все це призвело до банкрутства декількох команд Національної Ліги, Ліга Гравців теж втрачала гроші, в той час як Американська Асоціація діяла як і раніше.

Зрештою представники Національної Ліги і Ліги гравців були змушені сісти за стіл переговорів і в 1891 р. Ліга Гравців припинила своє існування. Гравці повернулися в "старі" команди. Цього ж року була розформована і Американська Асоціація.

До 1900 р. Національна Ліга була монополістом на бейсбольному ринку. В 1901 р. Б.Джонсон (Byron "Ban" Johnson), президент нижчої Західної ліги, провів її реорганізацію, створивши Американську лігу професійних бейсбольних клубів.

Після трьох років жорсткої конкурентної боротьби, у 1903 р. власники команд і керівники ліг (Американської та Національної) дійшли згоди, згідно з якою офіційно визнавалася наявність у США двох провідних бейсбольних професійних ліг. У кожній лізі було по вісім команд. Для координації роботи ліг було створено Національну бейсбольну комісію з трьох осіб. До неї входили президенти названих ліг і постійного голови, яка обиралася за погодженням між ними. Так народилася Головна бейсбольна Ліга (Major League Baseball – MLB).

Особливо знаменним для американського бейсболу став 1903 рік. Переможці провідних ліг (Американської та Національної) – команди Бостона і Пітсбурга домовилися щодо організації та проведення 9 ігор, і назвали ці зустрічі чемпіонатом світу – ("Світова серія"). Положення про "Світову серію" було затверджено у 1905 р. і відтоді такі зустрічі проводяться щорічно.

У 1914 році **Федеральна Ліга** оголосила себе третьою вищою бейсбольною лігою, намагаючись конкурувати з Національною та Американською лігами. Конкуруючи за гравців і глядачів, Федеральна ліга неодноразово подавала позови проти існуючих ліг про порушення антимонопольного законодавства. У відповідь Національна та Американська Ліги відповіли серією зустрічних судових позовів, метою яких, принаймні частково, було збільшення видатків Федеральної Ліги. Федеральна ліга подала позов в Північному окрузі штату Іллінойс. Справу вів суддя Kenesaw Landis, добре відомий своїми сильними антимонопольними переконаннями. Але, суддя Landis, крім того був і великим шанувальником бейсболу, тому він не поспішав закривати справу, переконаний в тому, що сторони в кінцевому підсумку будуть змушені сісти за стіл переговорів.

Як з'ясувалось, рішення судді Landis було правильним: Федеральна Ліга не змогла досягнути рентабельності, і після сезону 1915 р. більшість власників клубів, що входили до Федеральної Ліги вирішили піти на примирення з вищими лігами. Лише власники команди з м. Балтімора Baltimore Terrapins не були згодні з таким рішенням.

В 1922 р. бейсбольний клуб з Балтімора подав до Верховного суду США позов про порушення антимонопольного закону Шермана на Національну лігу професійних бейсбольних клубів. Суддя О.Холмс прийняв рішення, у якому заперечував порушення антитрестівського закону Шермана, оскільки питання організації бейсбольних матчів відносяться до юрисдикції штату, а бейсбол не є бізнесом (Гуськов, Платонов, Линец, Юшко, 2000). Це

відіграло вирішальну роль у розвитку не тільки бейсбольного бізнесу, але й інших професійних видів спорту, котрі у своїй подальшій діяльності посилалися на це рішення суду. (докладніше "Організаційно-правові основи професійного спорту")

У 1936 р. у Куперстауні розпочалося будівництво Національного бейсбольного залу слави, який відкрили у 1939 р. на честь 100-ліття цієї гри. Перший відбір кандидатів до Національного бейсбольного залу слави проводився упродовж трьох років (1936-1939 рр.). Асоціація журналістів, які писали про бейсбол (226 осіб), та Спеціальний комітет ветеранів бейсболу (78 осіб) відібрали 26 осіб для Залу слави (тих, хто набрав 75% і більше голосів). У подальшому система відбору досить часто змінювалася. У 1945 р. було введено правило, котре діє і до нині – до Залу слави може бути обраним гравець, який виступав у основних лігах не менше десяти років і за п'ять років до моменту висування його кандидатури на обрання мав не менше ніж 20-річний загальний ігровий стаж.

З 1939 р. розпочато трансляції бейсбольних матчів по телебаченню.

В 1947 р. бейсбол став ареною боротьби проти расової дискримінації. Клуб "Бруклін Доджерс" уклав контракт з темношкірим гравцем Джекі Робінсоном, який уже у 1943 р. став першим темношкірим спортсменом, що завоював титул "Найцінніший гравець ліги". Це був перший у ХХ ст. випадок залучення темношкірого гравця до клубу провідних бейсбольних ліг США. Нині в командах Національної та Американської ліг виступає близько 50% темношкірих гравців.

В 1961-1962 рр. відбулося розширення провідних ліг з метою зменшення конкурентної загрози з боку Континентальної ліги. Кожна з ліг (Національна та Американська) збільшилася на дві команди (з 8 до 10), а кількість ігор зросла з 154 до 162 за сезон у кожній лізі.

У 1968 р. власники бейсбольних клубів провідних ліг (Національної та Американської) ухвалили рішення щодо збільшення кількості команд (з 10 до 12) у кожній з них. При цьому загальна кількість ігор за сезон залишилась такою ж як була – 162.

Тоді ж було передбачено розмір вступного внеску який мав сплатити власник новоствореної команди – 10 млн доларів у Національній лізі і 5,6 млн доларів у Американській лізі. Отримані від розширення ліг кошти розподілялись порівно між клубами відповідних ліг.

Зростання популярності бейсболу спонукало до подальшого розширення ліг. В 1984 р. склад Американської та Національної Ліг розширився до 30 команд.

З 50-х років ХХ ст. все більшої уваги у структурі прибутків провідних бейсбольних ліг набувають надходження від телекомпаній за право трансляції матчів: на початку 50-х років – 2,3 млн доларів на рік, у 1960 – 12 млн, у 1967 – 25 млн, у 1980 р. – близько 100 млн, а у 1990р. – понад 100 млн. Це сприяло значному зростанню прибутків бейсболістів. На початку 1990-х років 109 бейсболістів мали зарплату понад 1 млн доларів на рік, 47 гравців – понад 3 млн, 19 гравців – понад 4 млн доларів, 2 гравці – понад 5

млн, а Б.Бонніла – понад 6 млн. Мінімальна зарплата була понад 100 тис. доларів на рік. У 2004 р. чотири бейсболісти отримали прибутки понад 20 млн доларів за рік, а кращий серед них Алекс Родрігес – 26,2 млн.

В 2010 р. середня річна заробітна плата бейсболістів MLB складає 2,7 млн дол.

У 2000 р. Національна та Американська ліги об'єдналися у Головну бейсбольну лігу – MLB. З 2013 р. комісаром Головної бейсбольної ліги є Бад Селіг.

Сьогодні Головна бейсбольна ліга складається з 30 команд: 29 розташовані в США, 1 – в Канаді. Кожна ліга розділена на три дивізіони: Східний, Західний і Центральний, по 5 команд в кожному.

MLB входить до п'ятірки спортивних ліг (після NFL, Бундеслиги, Австралійської футбольної ліги та Прем'єр ліги) з найвищою відвідуваністю – понад 30 тис осіб за одну гру.

Окрім національного чемпіонату, MLB проводить Матчі усіх зірок (з 1933 р.), Світову серію (з 1903 р.) та Світову бейсбольну класику (з 2005 р. – це змагання, які проводяться MLB, Міжнародною Федерацією бейсболу та Асоціацією гравців у бейсбол Головної Ліги).

Про популярність бейсболу в Америці, зокрема свідчить той факт, що кіностудії Голлівуда й інші студії США зняли про нього чимало фільмів. Так, у 1952 р. на екрани вийшов фільм „Команда що перемагає” у якому головну роль одного з кращих пітчерів 1910-1920 рр. Гровера Александра зіграв голлівудський кіноактор Рональд Рейган, якого у подальшому було обрано спочатку губернатором штату Каліфорнія, а потім і Президентом США.

Видатні гравці у бейсбол: Джо Ді Маджо, Джордж Герман (Малюк Рут), Роджер Маріс, Роберт Лінкольн Лоу, Пітер Едвард Роуз.

Успіхи професійного бейсболу сприяли створенню і розвитку інших професійних видів спорту. Наприкінці XIX ст. з'являються професійні команди у футболі (мається на увазі американський футбол, європейський футбол в Америці називають соккер), гольфі і боулінгу, а на початку XX ст. - і у хокеї, баскетболі та тенісі (табл. 1)

Таблиця 1.

Розвиток професійного спорту в США
(Гуськов С., 1992, доповнено)

Види спорту	Періоди		
	виникнення	формування	бізнес
Бейсбол	1830-1845рр. 14 років	1845-1869 рр. 24 роки	1869-2005 рр. 136 років
Футбол	1874-1882 рр. 8 років	1882-1895 рр. 13 років	1895-2005 рр. 110 років

Гольф	1779-1786 рр. 7 років	1786-1894 рр. 108 років	1894-2005 рр. 111 років
Боулінг	1825-1875 рр. 50 років	1875-1895 рр. 20 років	1895-2005 рр. 110 років
Хокей	1855-1875 рр. 20 років	1875-1903 рр. 28 років	1903-2005 рр. 102 роки
Баскетбол	1891-1896 рр. 5 років	1896-1925 рр. 29 років	1925-2005 рр. 80 років
Теніс	1874-1881 рр. 7 років	1881-1926 рр. 45 років	1926-2005 рр. 79 роки

Першим у світі професійним командним ігровим видом спорту, став у 1869р. бейсбол.

У 1876р. було сформовану першу у світі професійну спортивну лігу, на комерційних засадах (бейсбол).

У 1880р. у професійному бейсболі запроваджено контрактну систему найму гравців.

Обмеження прав бейсболістів спонукало їх до створення у 1885р. організації, яка б захищала їхні права – Братство професійних бейсболістів.

Наприкінці ХІХ ст. пересічні бейсболісти отримували заробітну плату у три, а зірки бейсболу – у п'ятнадцять разів більшу за середню зарплату у промисловості США.

Успіхи професійного бейсболу сприяли створенню і бурхливому розвитку інших видів професійного спорту: футбол, хокей, бейсбол, теніс та ін.

Американський футбол

Історія виникнення американського футболу нерозривно пов'язана з розвитком футболу європейського та регбі, в свій час завезеного в США європейцями.

7 квітня 1823 у місті Регбі графства Йоркшир, під час футбольного матчу шістнадцятирічний Вільям Вебб Елліс (англ. William Webb Ellis) схопив м'яч і побіг у бік суперників. Через багато років цьому хлопцеві поставили пам'ятник, на стінах його коледжу повісили табличку: "Нехай ця дошка нагадує про славні діяння Вільяма Вебба Елліса, першого, хто наважився порушити правила, схопивши м'яч руками і побігши з ним. Так виникла гра регбі в 1823-му році". Гру вирішили назвати ім'ям міста, в якому вона виникла.

6 листопада 1869 відбулася зустріч в Нью-Брунсвік (шт. Нью-Джерсі) між командами Ратгерського і Принстонського університетів, яка вважається першим в історії матчем з американського футболу, хоча сама гра багато в чому ще нагадувала регбі. З тих пір ця дата вважається офіційним днем народження американського футболу. М'яч тоді штовхали ногами, очки нараховувалися за голи, а про тачдаун й мови не було. Тільки в 1875 р. стали давати одне очко за внесок м'ячі в кінцеву зону супротивника.

Формування американського футболу датується 1874-1882 рр. У 1874 р. в Гарвардському університеті пройшов матч за розробленим там правилами. З часом американський футбол набув поширення в інших університетах, де він як і раніше залишається одним з головних спортивних захоплень студентів.

У 1876 р. була заснована Футбольна асоціація коледжів.

"Батьком американського футболу" вважається Уолтер Камп (англ. Walter Camp), що грав за команду Єльського університету. В 1876 р. ним було запропоновано правила гри, багато принципів яких визначили суть гри. Серед нововведень Кампа і введення захоплення суперника в районі колін, в наслідок якого травматизм гравців значно збільшився і залишив за американським футболом славу "смертельно небезпечного виду спорту".

Офіційні правила гри було прийнято у 1880 р.

Поступово футбол вийшов за стіни вузів, а в кінці XIX ст. став культивуватися і як професійний спорт. З'явилися перші приватні команди і професійні гравці.

З 1892 року веде свій " родовід " професійний американський футбол. До того часу найбільшу популярність американський футбол придбав серед жителів Пітсбурга та прилеглих районів штату Пенсільванія. Найжорстокіше суперництво розгорнулося між двома командами - "Allegheny Athletic Association" (ААА) и "Pittsburg Athletic Club" (РАС).

Першим професіоналом у цьому виді спорту називають легендарного Вільяма Хеффелфінгера, що отримав 500 доларів в 1892 р. від керівників команди Атлетичної Асоціації ("Allegheny Athletic Association" (ААА)). Для

зміцнення рядів своєї дружини керівництво ААА за 500 доларів привернуло в команду Гарварду Вільяма "Пейджа" Хеффельфінгера , що виступав перш за команду університету в Єлі. 12 листопада Хеффельфінгер у зустрічі проти РАС вперше вийшов на футбольне поле у складі ААА і єдиним тачдауном , який тоді "коштував" всього 4 очки , приніс перемогу своїй дружині , яка виграла з рахунком 4:00 . Таким чином , Вільям Хеффельфінгер вважається першим професійним футболістом, який отримав гроші за гру. Правда , виплати відбувалися тоді під покровом таємниці .

У 1893 р. керівництво Pittsburg Athletic Club уклало з хавбеком Грантом Дібертом контракт на весь майбутній сезон - це був перший в історії американського футболу контракт з професійним спортсменом. Щоправда , підписання і цього контракту не віддавалося широкому розголосу.

У 1895 р. вперше один з гравців в американський футбол відкрито заявив про те , що він отримує гроші за свою роботу на футбольному полі. На це наважився Джон Брейлер , якому , як свідчать історики , 10 доларів і безкоштовне харчування вперше отримав від керівництва команди Latrobe Athletic Association після зустрічі зі спортсменами " Жанетт Спорт клуб" .

У 1896 р. керівництво Allegheny Athletic Association оголосило про організацію постійно діючої команди. **У 1897 була створена перша чисто професійна команда - "Latrobe Athletic Association" , яка складалася виключно з оплачуваних гравців.**

1900 р.- Уильям Чейз Темпл взяв на себе виплату заробітної плати гравцям команди Duquesne Country and Athletic Club, ставши першим власником клубу.

У 1902 р. три команди з Пенсільванії спробували організувати першу професійну футбольну лігу- Національну футбольну лігу. . Так як вони не встановили точного порядку для визначення чемпіона , то після проведених ігор всі троє оголосили себе переможцями.

У грудні 1902 р. професійний американський футбол вперше з'явився в спортивному залі - під дахом знаменитого нью - йоркського палацу спорту "Медісон сквер гарден" . Тоді було проведено турнір " Світової серії" за участю п'яти команд. 28 грудня переможцями стали футболісти з клубу "Syracuse Athletic Club", які на чолі зі знаменитим гардом Гленом "Поп" Уорнером з рахунком 6:00 взяли гору над атлетами з Нью - Йорка. У 1903 р. Команда " Атлетичного клубу Франкліна " (Franklin AC) виграла другий і останній турнір світової серії "Світової серії".

В 1904 р. у штаті Огайо виникло вже сім професійних команд. Вони провели свій чемпіонат під назвою Незалежний Чемпіонат Огайо. В цьому ж році з'явився перший афроамериканський футболіст- Charles Follis. Вийшов він у складі команди з Огайо. З тих пір число чорношкірих футболістів тільки збільшувалася.

Американський футбол стрімко розвивався в коледжах і університетах , ставав все більш модним , але разом з цим зростало і невдоволення зростаючою грубістю і жорстокістю ігри , що призвело до її заборони в

деяких коледжах. Побоювання громадськості викликала зайва жорсткість гри: У 1905 р. газета "Чикаго Триб'юн" вийшла із заголовком на першій полосі — "18 футболістів загинули та 159 отримали важкі травми". Президент США Теодор Рузвельт заявив: "Або футболісти змінять правила, або ми заборонимо футбол взагалі. Жорстокість і нечесна гра повинні бути карані. Змініть гру або відмовтеся від неї". У правила були внесені зміни, що стосуються покарання за грубу гру. Творці правил сподівалися, що це зробить гру менш агресивною. Футболісти також змушені були придумувати спеціальну захисну форму — з'явилися бриджі з щитками. Спортсменам було рекомендовано надягати на голову під час гри шкіряний шолом. З 1939 р. використання шолома стало обов'язковим.

У 1906 р. була проведена реформа, в результаті якої був дозволений пас вперед - революційна новація, істотно змінила стратегію і тактику гри і дозволила здійснити стрибок в еволюції американського футболу. Крім того, гравцям команди нападу, розчищаючи шлях для своїх товаришів, які володіють м'ячем, було заборонене захоплення руками суперників. Тривалість гри була скорочена з сімдесяти до шістдесяти хвилин, також була встановлена нейтральна зона - лінія, яку команди не мають права перетинати до початку розіграшу. Було створено два варіанти гри: більш "м'який" - для любителів і жорсткий - для професіоналів. Багато чого було зроблено для зниження травматизму, насамперед за рахунок удосконалення захисної екіпіровки.

У 1920-30-і рр. у США розпочався справжній «футбольний бум». Проте у 1920 р. професійний футбол зіштовхнувся з рядом проблем: постійне зростання зарплат гравців, неконтрольований перехід гравців з команди в команду, залучення гравців, які не закінчили коледж. Повстала необхідність створення ліги, де всі б дотримувались одних правил.

20 серпня 1920 р. представники чотирьох команд - "Akron Pros", "Canton Bulldogs", "Cleveland Indians" і "Dayton Triangles" в Кантоні (штат Огайо) оголосили про організацію першого професійного об'єднання американського футболу - Американської професійної футбольної конференції (APFC), до якого побажали приєднатися ще шість команд.

На другому організаційному зібранні **17 вересня 1920 р.** були присутні 10 команд з 4 штатів. **Було прийняте рішення про зміну назви Американської професійної футбольної конференції на Американську професійну футбольну асоціацію (American Professional Football Association.-APFA).** Першим президентом став відомий американський спортсмен - дворазовий олімпійський чемпіон з легкоатлетичних багатоборств і футболіст Джим Торп. В 1909-1911 рр. він був студентом і підробляв на життя, виступаючи за кілька доларів у напівпрофесійних бейсбольних і футбольних командах нижчих ліг. Подвійний тріумф індійця Джима Торпа на IV Іграх Олімпіади 1912 р. у Стокгольмі не всім був до душі. Найбільш реакційно налаштовані американські спортивні керівники з Аматорського спортивного союзу та Національного олімпійського комітету США вирішили використати цей випадок у своїх політичних цілях. Вони

звернулися до МОК з проханням позбавити Джима Торпа олімпійських нагород, оскільки до Олімпіади, за їх заявою, він був професіональним бейсболістом і футболістом. МОК задовольнив їхнє прохання. В 1913 р. Джим Торп став професіональним спортсменом. Невдовзі він став одним з кращих як у бейсболі, так і в футболі. Влітку він грав за професійну бейсбольну команду "Нью-Йорк Джайентс", а восени – у футбольній команді "Кантон Баллдогс". Джиму Тропу належала більшість рекордів і у бейсболі, і у футболі.

Щоб додати ваги новій спортивній організації, її засновники вирішили, що за вступ в асоціацію потрібно заплатити внесок у сумі 100 доларів, однак жоден клуб не пішов на такі витрати і цих грошей в загальну касу не вніс. Першим чемпіоном APFA стали футболісти з команди "Akron Pros", які не потерпіли в турнірі жодної поразки.

У 1920 р. пройшов перший професійний трансферт: наприкінці сезону Текле Боб Неш з Акрона перейшов в Баффало за 300 доларів і APFA отримала 5 % за цю угоду.

З 1921 р. статистиками офіційно ведеться літопис чемпіонатів NFL.

З 1921 р. APFA очолив Джозеф Карр, який був власником клубу Columbus Panhandles. На той час календаря ігор команд асоціації (з 1922 р. – NFL) не існувало, тривалість сезону була невизначеною. Гравці переходили з команди до команди за власним бажанням. З цих причин ліга кілька разів була на межі розвалу. Проте зусиллями Джо Карра її вдалося зберегти. Джо Карр ґрунтовно взявся за детальну розробку правил гри і вперше склав календар чемпіонату, підготував конституцію (статут) ліги, дав командам територіальні права, розроблені критерії членства для франшизи. Асоціація стала налічувати вже 22 команди.

Перший серйозний виклик владі Карра прийшов наприкінці 1921 року. The Green Bay Packers зізналися, що використовували в якості гравців студентів коледжу під вигаданими іменами. Карр назвав це не тільки порушенням правил Асоціації, але зловживання довірою громадськості. The Green Bay Packers були змушені відмовитися від участі в лізі. Curly Lambeau пообіцяв підкорятися правилам ліги, і викупив право на клуб за \$ 50. Карр встановив правило, яке забороняє гравцям коледжу підписувати контракти з професійними командами, до закінчення навчання.

24 червня 1922 р. Американська професійна футбольна асоціація, створена в 1920 р., була перейменована в Національну футбольну лігу (NFL) і налічувала 18 команд.

В 1925 р. Джо Карр представив стандартний контракт гравця, аналогічний тим, які використовуються в професійному бейсболі. Згідно контракту гравці не могли перейти з однієї команди до іншої. Карр також зазначив, що гравець, контракт якого з попереднього сезону закінчився не може бути найнятий новою командою, доки не буде проголошений вільним агентом.

1925 р. – до складу NFL включено ще 5 команд. Вперше NFL ввело обмеження кількості гравців в команді – 16 чоловік.

Протягом 1920-х -30-х рр.. кількість команд NFL залишалась нестабільною і американський футбол не був головним видом спорту США, програючи бейсболу. Так з 1920 по 1932 більше 40 клубів входили до складу NFL, з них 11 команд проіснували 2 роки, 19 - рік, а команда Tonawanda Kardex лише одну гру. У 1932 р. NFL налічувала 8 команд. – це є найменша кількість команд за всю її історію.

Карр розумів, що ефективного функціонування Ліги, необхідна стабільність клубів, які входять до її складу, і по-друге, що ці клуби мають бути розміщені у великих містах, так само, як клуби бейсбольної ліги . Він почав шукати людей, які готові були стати власниками футбольного клубу. Починаючи з Нью -Йорку , найбільшого міста в країні і на ринку, Карр переконав Тіма Мара , успішного букмекера , започаткувати клуб . Клуб став відомий як New York Giants і досі частково належить родині Мара.

Робота Карра по створенню клубів у великих містах була успішною. Так, команда Dayton Triangles переїхала і стала називатись Brooklyn Tigers (1930), Portsmouth Spartans стали Detroit Lions , Redskins з Бостона змінили своє розташування і стали Washington Redskins (1937), створені Pittsburgh Steelers і Philadelphia Eagles (1933). В результаті діяльності Карра в 1937 р. 9 з 10 клубів NFL були розташовані в містах, де вже були клуби Головної Бейсбольної Ліги (MLB).

Переломною для NFL у формуванні футбольного бізнесу стала друга половина 30-х років XX ст. В 1933 р. NFL суттєво змінює правила гри з метою підвищення її видовищності та введено регулярний календар змагань. До Ліги приєдналось ще три команди.

8 липня 1933 р. Лігу поділили на дві підгрупи (Східний і Західний дивізіони), переможці яких в кінці сезону розігрували звання чемпіонів NFL.

В 1934 р. на День Подяки вперше відбулась радіо-трансляція матчу між Chicago Bears та Detroit Lions.

Подальшому розвитку професійного американського футболу сприяла нова система найму гравців – ”драфт” . В 1935 р. NFL прийняло рішення щодо впровадження (починаючи з 1936р.) нової процедури відбору гравців, суть котрої полягала у регламентованому розподілі кращих гравців студентського футболу між командами елітної ліги. Команди отримали право обирати собі гравців у зворотньому порядку за результатами турнірної таблиці попереднього чемпіонату.

8 лютого 1936 р. вперше було проведено драфт. Це був перший рік з моменту створення NFL коли кількість команд залишилась незмінною. Окрім того вперше всі команди зіграли за сезон однакову кількість ігор (12 ігор).

В 1936 р. була створена альтернативна NFL ліга, яку назвали Американська футбольна ліга (American Football League.).

1938 р. - George Preston Marshall, власник команди Washington Redskins, спортивний редактор Los AngelesTimes Bill Henry, і промоутер Tom Gallery запропонували проведення "Pro All-Star Game" між командою-чемпіоном NFL і командою зірок.

У 1939 р. відбулася перша телетрансляція матчу телекомпанією Ен-бі-сі. За грою між "Бруклін Доджерз" (англ. Brooklyn Dodgers) і "Філадельфія Іглз" (англ. Philadelphia Eagles) спостерігало близько тисячі жителів Нью-Йорка. Так провідного значення у розвитку професійного футболу поступово набуло телебачення. Відвідуваність матчів NFL сезону 1939 р. перевищила 1 мільйон глядачів вперше, досягнувши 1071200.

Проте на перших порах телетрансляції негативно позначилися на відвідуваності матчів глядачами. Наприклад, в 1949 р. шість матчів команди "Лос-Анджелес Ремс" відвідали 205,1 тис. глядачів. Коли в 1950 р. було показано всі шість матчів по телебаченню, кількість глядачів на трибунах зменшилася вдвічі. Це спонукало власника команди у наступному сезоні відмовитися від трансляцій і кількість глядачів зросла до 234,1 тис. NFL одразу ж відреагувала на результати експерименту в Лос-Анджелесі. Комісіонер ліги Берт Белл прийняв рішення щодо заборони радіо- і телетрансляцій ігор в радіусі 75 миль від стадіону, на якому проводиться гра. Це рішення дозволило отримувати прибутки від телебачення, і не втрачати глядачів на стадіонах.

У 1946 р. було створено Всеамериканську футбольну конференцію (All-America Football Conference). Але вона не витримала конкуренції з NFL і в 1950 р. розпалася. Три кращі її команди приєдналися до NFL.

В 1956 р. - була заснована Асоціація гравців NFL.

До 1960-х років, NFL була домінуючою професійною футбольною лігою.

У 1960 р. з ініціативи нафтового магната Ламара Ханта було створено альтернативну лігу під назвою "Американська футбольна ліга" (American Football League) — єдина з «альтернативних» ліг, що зуміла скласти гідну конкуренцію NFL. Ліга практично одразу ж уклала п'ятирічний контракт з телекомпанією Ен-бі-сі на суму 34 млн доларів. Боротьба команд за гравців і вболівальників, а також за права на телетрансляції, привели до серії переговорів між двома лігами про об'єднання в 1966 р. Конгрес США схвалив злиття ліг зробивши виключення від антимонопольного законодавства.

Відповідно до угоди, дві ліги будуть об'єднані з утворенням розширеної ліги з 24 команд, кількість яких має бути збільшена до 26 в 1968 році і до 28 в 1970р. Всі існуючі клуби зберігатимуть своє місце розташування. Однією з умов злиття була гра між чемпіонами ліг за право іменуватися чемпіоном світу. Перша така гра була зіграна 15 січня 1967 р. під назвою "Чемпіонат світу AFL-NFL ". Офіційний регулярний сезон почнеться в 1970 році коли дві ліги будуть офіційно об'єднані в одну.

В 1970 р. відбулося офіційне злиття двох Ліг, але при збереженні двох підгруп – Американської і Національної конференцій по три дивізіони в кожному. Склад конференцій залишився колишнім але керівництво було спільним. Ця організація отримала назву Національна футбольна ліга (NFL). Фінальна гра між чемпіонами конференцій об'єднаної ліги отримала назву Супер Боул, а найпершу гру, що відбулася в 1967 р. стали називати Супер

Боул І. Зараз це одне з найбільш видовищних, престижних і дорогих спортивних подій у світі.

В 1973 р. Конгрес США ухвалив експериментальне законодавство (на три роки) згідно якого, будь-яка гра NFL, квитки на яку були розпродані за 72 год. до старту, має бути доступною для місцевого телебачення.

В 1978 р. з розширенням регулярного сезону з 14 до 16 тижнів, відвідуваність матчів глядачами перевищила 12 млн. В 1980 р. компанія CBS, викупила за 12 млн. дол. у NFL право на радіо-трансляцію 26 ігор регулярного сезону і 10 пост-сезонних ігор протягом сезонів 1980-83 рр. Церемонія драфту вперше транслиувалась теле-компанією ESPN. Рейтинги теле і радіокомпаній, які висвітлювали ігри NFL почали зростати з кожним сезоном.

З 1980 р. NFL окремі ігри проводила за кордоном (Канада, Мексика, Англія, Японія), що сприяло популяризації гри у світі і розширенню футбольного ринку.

В 1982 р. було створено Футбольну Лігу США (United States Football League). Організатори USFL мали на меті отримання прибутку, а не складати конкуренцію NFL, тому організували свій сезон весною. Проте через нестабільність кількості клубів, втративши \$ 163 млн. протягом 1983 - 1985 рр. USFL припинила своє існування. В 1988 р. в ході судової справи про порушення Антимонопольного законодавства USFL отримала \$ 3 компенсації від NFL.

В 1991 р. Рада управління NFL прийняла рішення про вступ до Ліги двох нових команд в сезоні 1994 р. В наслідок цього команди почали розподілятися на шість дивізіонів по 5 команд в кожному.

В 1991 р. з метою поширення американського футболу на міжнародному рівні зокрема в Європі створена Всесвітня Ліга Американського футболу (World League of American Football - WLAF), яка в 1995 р. реорганізована і утворено Європейську Лігу NFL (NFL Europe). Припинила своє існування в 2007 р.

В 1995 р. NFL стає першою професійною лігою, яка розмістила свою сторінку в всесвітній мережі Інтернет.

Одноголосним рішенням власників клубів NFL в 2001 р. затверджено план реорганізації ліги. Починаючи з сезону 2002 р. склад Ліги розширюється до 32 команд. Команди поділені на дві конференції Американську і Національну, які в свою чергу поділяються чотири дивізіони (Східний, Західний, Південний, Північний) по 4 команд в кожному. Такий розподіл існує і сьогодні.

В 2002 р. NFL і NFLPA (Асоціація професійних гравців NFL) оголосили про створення USA Football, першої національної організації, яка представлятиме непрофесійний (аматорський) американський футбол на всіх рівнях.

З метою популяризації американського футболу в 2003 р. запущено перший цілодобовий канал присвячений американському футболу—NFL Network.

В 2008 р. NFL, MLB, Національний Олімпійський комітет антидопінгове агентство США оголосили про партнерство в галузі боротьби з використанням допінгу в спорті.

Регулярний чемпіонат NFL і наступна серія плей-офф — одне з найвидовищніших, престижних і дорогих спортивних подій у світі. Змагання NFL відбуваються протягом 17 тижнів регулярного сезону: з початку вересня до січня. Кожна команда проводить 16 ігр. За підсумками сезону 12 найкращих команд виходять в Плей-Офф і завершується чемпіонат розіграшем найпрестижнішого у американському футболі трофею — Супербол. Переможець Супербоула отримує Кубок Вінса Ломбарді (Vince Lombardy Trophy), названий на честь тренера команди Green Bay Packers (досл. Пакувальники Грін Бея), яка стала переможцем на перших двох іграх Супер Боул. Вперше Кубком Вінса Ломбарді була нагороджена команда Baltimore Colts (Жеребцы Балтимора) за перемогу в Супер Боул V в Майямі в 1970 р.

Матч, за традицією проходить в кінці січня (початку лютого), вважається головною спортивною подією року в США — і найбільш "глядацькою" з усіх одноденних спортивних заходів у світі: за даними NFL, його дивляться більше мільярда глядачів.

Зараз американський футбол - найпопулярніший вид спорту в США, що збирає біля екранів телевізорів мільйони глядачів. Одне з опитувань показало, що американський футбол є улюбленим видом спорту серед жителів США з 1972 р., коли він вперше обійшов за цим показником бейсбол.

Телевізійні рейтинги матчів Національної футбольної ліги вищі, ніж у решти спортивних ліг Північної Америки. У день Супер Боула - вирішального матчу сезону в NFL - гру в цілому дивляться близько 100 мільйонів чоловік в США.

6 листопада 1869 р. відбулася зустріч в Нью-Брунсвік (шт. Нью-Джерсі) між командами Ратгерського і Принстонського університетів, яка вважається першим в історії матчем з американського футболу.

Офіційні правила гри було прийнято у 1880 р.

У 1897 була створена перша чисто професійна команда - "Latrobe Athletic Association" , яка складалася виключно з оплачуваних гравців.

У 1920р. засновано Американську професійну асоціацію, яку у 1922р. перейменовано у Національну футбольну лігу (NFL).

В NFL вперше у професійному спорті у 1936р. було запроваджено нову систему найму гравців на роботу (драфт), яку у подальшому запозичили всі команди ігрові види професійного спорту Північної Америки.

З 1980р. NFL, з метою розширення ринку формує інтерес до американського футболу за межами країни.

Баскетбол

Описи ігор, що нагадують сучасний баскетбол, зустрічаються у стародавніх норманів і в багатьох культурах "доколумбівської Америки". Модернізована версія однієї з таких ігор - пок-та-пок, що була колись і релігійним обрядом, - до цих пір зустрічається в північних штатах Мексики як спортивна розвага і атракціон для туристів.

Серед безпосередніх попередників баскетболу нерідко називають поширену в 19 ст. в деяких країнах дитячу гру "качка на скелі": підкидаючи невеликий камінь, гравець повинен був уразити ним вершину іншого, більшого за розміром, каменю.

Виникнення баскетболу пов'язують з ім'ям інструктора з фізичного виховання коледжу Асоціації молодих християн у Спрингфілді, доктора анатомії і фізіології Джеймса Нейсмита(1861-1939). Він у 1891 р., для підвищення зацікавленості своїх вихованців до занять фізичними вправами придумав гру під назвою "баскетбол", яка у подальшому завоювала симпатії не тільки молодих християн, а й людей всього світу. Створений спочатку для пожвавлення уроків з гімнастики, баскетбол поступово перетворився на спортивну гру з усіма притаманними їй особливостями.

Вдячні нащадки створили в США "Зал баскетбольної слави ім.Дж.Нейсмита", до якого заносяться імена спортсменів, тренерів і спортивних функціонерів, котрі зробили видатний внесок у розвиток цієї популярної гри. Слід відзначити, що Почесними членами цього залу обрано видатного тренера збірної команди з баскетболу колишнього СРСР Олександра Гомельського та легендарного баскетболіста цієї збірної, чемпіона мюнхенської Олімпіади (1972 р.) Сергія Белова [Гуськов С., 1990; Рыжков Д., 1990].

У 1892 році була опублікована перша Книга правил гри в баскетбол, що містила 13 пунктів, багато з яких діють і донині. Хоча в дечому "правила Нейсмита" відрізняються від сучасних. Наприклад, матч складався з двох таймів по 15 хв. кожен. Ведення м'яча правилами раннього баскетболу не допускалося: по майданчику можна було переміщатися тільки без м'яча, а отримавши його, гравець повинен був зупинитися і або передати м'яч партнеру, або кинути його в корзину. Кількість гравців в команді було довільним – "від двох до сорока" (але обов'язково рівним кількості гравців в команді суперника). Гравця з м'ячем не можна було атакувати - можна було тільки перешкодити йому розпорядитися м'ячем (підстрибуючи, розмахуючи руками і іншими подібними прийомами). У разі порушення цього правила фіксувався фол, повторний фол приводив до дискваліфікації порушника - до забитого м'яча. Три фолі підряд, вчинені який-небудь командою, фіксувалися як "гол" у її кошик - за умови, що суперники за цей час самі не вчинили жодного фолу. Один час у складі команди був і воротар, який охороняв кошик, а за самим кошиком не було баскетбольного щита.

Упродовж 1891-1896 рр. баскетбол набув широкої популярності серед студентської молоді. **Перша гра на гроші відбулася у невеличкому**

містечку Трентоні, штат Нью-Джерсі в 1896 р. у присутності майже 200 глядачів. Гравці команди-переможниці, після сплати за оренду залу, отримали по 15 доларів, а капітан – 16 доларів. Ці розміри гонорару – близько одного долара за хвилину гри – зберігалися досить довго.

На початку ХХ ст. баскетбольні команди стали об'єднуватися у різні ліги. **Перше офіційно зареєстроване об'єднання професійних баскетбольних команд, що називалося Національною Баскетбольною Лігою, виникло у 1898 р.** Проіснувавши п'ять сезонів, вона розпалася на декілька самостійних ліг.

Правила дозволяли командам укладати контракти з різними гравцями кожну гру. Склади команд відрізнялися крайньою нестабільністю, і гравець міг продавати свої послуги на кожен матч тим, хто заплатить більше.

Гра на гроші була популярною переважно у невеликих містах, ймовірно тому, що у великих містах було вдосталь інших видовищ. Першими у великих містах баскетбол визнали мешканці негритянських гетто. Проте "чорний" і "білий" баскетбол довгий час існували окремо. Неграм не дозволялося грати в одній команді з білими і проводити зустрічі між "чорними" та "білими" командами.

В 1922р. у Нью-Йорку, в Гарлемі власники казино "Ренессанс" бажаючи залучити публіку створили з чорношкірих баскетболістів дві команди, котрі проводили матчі між собою. Успіх і заробітки перевершили сподівання. Гравці купили у складчину старенький автобус і відбули на гастролі по східному узбережжю США назвавши свою команду "Нью-Йорк Ренессанс". Баскетболісти самі шукали собі суперників і змагалися з ними. Майже кожний турнір гордо іменувався "чемпіонатом світу".

Таких турнірів у 1920-х роках було у США досить багато, а отже і "команд-чемпіонів світу" було також немало. В середині 1920-х років у ранзі "чемпіонів світу" ходили темношкірі баскетболісти "Нью-Йорк Ренессанс" і команда білих гравців з Бостона "Оріджіл Селтікс". Проте між собою вони не зустрічалися. Перша їхня зустріч відбулася у 1927 р. і в серії з шести ігор завершилася нічийним результатом (3:3). Наступна зустріч відбулася лише в 1933 р. і у серії з восьми ігор з рахунком 7:1 перемогла команда "Ренессанс".

В 1927 р. Абрахам Саперстайн (тренер і власник) заснував відому професійну баскетбольну команду "Гарлем Глобтроттерс". Вона побувала в багатьох країнах всіх континентів і за період своїх виступів зібрала аудиторію понад 100 млн осіб. За великий внесок у розвиток баскетболу в світі А.Саперстайна обрано Почесним членом "Залу баскетбольної слави ім.Дж.Нейсміта".

Незважаючи на професійний характер окремих турнірів та деяких команд баскетбольні структури США до кінця другої світової війни були напівпрофесійними.

У 1936 баскетбол включено до програми ОІ.

У 1937 р. трьома корпораціями: General Electric, Firestone і Goodyear було створено Національну баскетбольну лігу (НБЛ) з тринадцяти команд. Ліга мала скоріш формальний характер. Деякі з команд були

незалежні, в той час як інші мали власника. Планування змагань було залишено на розсуд кожної з команд. За рішенням господарів поля гра могла тривати або чотири періоди по десять хвилин або три по п'ятнадцять хвилин.

В 1946 р. у Нью-Йорку було засновано професійну баскетбольну лігу під назвою Баскетбольна асоціація Америки (БАА). У першому чемпіонаті взяли участь 11 команд, три з яких грають у лізі і тепер. Перші два сезони свого існування БАА вела боротьбу з сильним конкурентом – Національною баскетбольною лігою (НБЛ), яка об'єднувала команди невеликих міст Середнього заходу і проводила власні чемпіонати з 1937 р. Але у БАА була суттєва перевага – її команди виступали у великих містах і на кращих аренах. Це й зумовило наслідки конкурентної боротьби між ними.

У 1946 р. в БАА вперше у професійному спорті були запроваджено поняття "стеля зарплат" та "податок на розкіш", які стало використовуватися в інших видах спорту. "Стеля" складала 55 тис.дол.(зараз 60 млн.). Основна маса гравців отримувала по 4-5 тис.дол./рік. Зірка БАА Джо Фалкс заробляв 8 тис.дол.

У 1948 р. чотири клуби НБЛ приєдналися до БАА.

У 1949 р. БАА та НБЛ об'єдналися в одну лігу – Національну баскетбольну асоціацію (НБА) до якої увійшли всі команди БАА і ще сім команд НБЛ. Президентом нової ліги був обраний М.Подолофф, колишній президент БАА, а президент колишньої НБЛ А.Даффі був обраний головою ради директорів НБА [Титаренко В., 1996].

У 1967 р. в США створюється альтернативна професійна ліга – **Американська баскетбольна асоціація (АБА).** Спортивний рівень їх був значно нижчий від, ніж у НБА, бюджет - по меншій мірою, несерйозним для організації масштабних змагань, і матчі АБА проходили при напівпорожніх трибунах. Проте, цю організацію гідна згадки хоча б тому, що саме у проведених нею чемпіонатах уперше запроваджено трьох очковий кидок. Вона подарувала баскетболу таких зірок, як Джуліус Ірвінг, Мозес, Мелоун, Джордж Гервін та ін. але витримати конкуренцію з НБА не змогла.

Склад команд НБА поступово розширювався. Так, у 1976 р. чотири провідних клуби АБА приєдналися до НБА і розширили її до 22 команд. У 1980 р. НБА зросла ще на одну команду, а у 1988-89 рр. – на чотири. Нарешті у 1995 р. до її складу увійшли дві канадські команди ("Ванкувер Грізліз" і "Торонто Репторз").

З 1984 р., від коли НБА очолив Д.Стерн, ліга розширилася до 30 команд, а її прибутки зросли більше ніж у чотири рази. Сьогодні НБА називають еталоном спортивного бізнесу і моделлю для інших професійних видів спорту. За версією американського журналу „Forbes” п'ять гравців НБА входили до 10 найбагатших спортсменів-професіоналів за 2004 рік. Прибуток НБА в 2010 році склав 3,8 млрд. дол. Середня зарплата гравців в 2010 р. складала 4,8 млн.дол./рік. – більше ніж в інших спортивних лігах.

НБА має представництва у Мехіко, Торонто, Женеві, Мельбурні, Гонконзі, Токіо.

У червні 1997 р. відбувся дебют жіночої національної баскетбольної асоціації, що створена в структурі NBA. До її складу увійшли вісім команд, що з 21 червня по 30 серпня 1997 р. розіграли свій перший чемпіонат. З 1999 р. в регулярному чемпіонаті жіночої національної баскетбольної асоціації беруть участь 12, а з 2000 р. – 16 команд.

Сьогодні структура NBA являє собою баскетбольний концерн, що складається з 30 команд, які розділені на 2 конференції – Східну (дивізіони: Атлантичний, Центральний, Південно-Східний) і Західну (дивізіони: Тихоокеанський, Південно-Західний, Північно-Західний).

Протягом регулярного сезону кожна з команд проводить 82 матчі, за результатами яких обираються учасники плей-офф. В плей-офф команди грають за олімпійською системою, до 4 перемог в своїй конференції. Два чемпіона конференцій зустрічаються між собою в фіналі, де визначається чемпіон NBA .

З 2014 р., в зв'язку з відставкою Девіда Стерна, посаду комісонера NBA займає Адам Сілвер.

Гру в баскетбол придумав Джеймс Нейсміт у 1891 р.

Перша комерційна гра в баскетбол відбулася у 1896р.

До кінця другої світової війни баскетбольні структури США були напівпрофесійними.

В період 1946-1949рр. сформувалася найсильніша у світі баскетбольна професійна ліга NBA.

В червні 1997р. в структурі NBA почала функціонувати жіноча баскетбольна асоціація.

Хокей

Походження хокею і сьогодні викликає суперечки у істориків спорту. Один з найбільш ранніх різновидів хокею належить до 1740 р., коли французькі першопроходці, піднімаючись по річці Св.Лаврентія побачили групу індіців-ірокезів, що ганяли палицями важкий м'яч. Але більшість істориків стверджують, що хокей виник у Канаді у ХІХ ст. Проте існує припущення, що хокей виник в Англії в ХVІ-ХVІІ ст., а потім переселенці завезли його за океан. Колишній президент Міжнародної федерації хокею Гюнтер Собецькі вважає, що батьківщиною сучасного хокею є Голландія. Підставою для цього твердження є картина голландського художника Хендріка Аверкампа (1585-1666), на якій дітлахи і дорослі катаються на ковзанах, а декілька чоловіків з ключками в руках ганяють по льоду замерзлої ріки якийсь предмет.

До цього часу не встановлено також походження самого слова "хокей". Одні історики спорту стверджують, що його взяли із мови мохауків, котрі в минулому грали на траві у гру, подібну до хокею – "хо гій", що у перекладі означає "боляче". Інші фахівці вважають що воно походить від французького "хоке" – зігнута палиця пастуха.

Як вид спорту хокей сформувався у Канаді у 70-х роках ХІХ ст.

В 1870-рр. хокей з шайбою в Канаді був обов'язковою грою для всіх спортивних свят. Особливо популярним він був серед канадських студентів. Саме студенти Монреальського університету в 1879 р. сформували перші 7 правил гри в хокей з шайбою. Роль воріт стали виконувати два камені на льоду, за допомогою яких були визначені розміри простору, в яке можна забивати шайбу. Встановлено, що перший офіційний матч з хокею відбувся в Монреалі на катку "Вікторія" 3 березня 1875 р.: команди склалися з 9 чоловік, гра велася дерев'яним диском, були використані і ворота, а захистну екіпіровку запозичили з бейсболу. В 1879 році канадець У.Ф. Робертсон уперше сформулював правила гри в хокей, вперше запропонувавши застосувати для гри гумову шайбу, привівши тим самим історію виникнення хокею на більше офіційний рівень.

Появу в США історики пов'язують з ім'ям канадського студента, який у 1883 р. організував у Балтіморському університеті хокейну команду і запросив потім канадську команду з Квебека на товариську зустріч.

В 1885 в Монреалі була заснована Аматорська хокейна Асоціація.

Перші офіційні правила гри в хокей з шайбою були видані в 1886 р. Автором нового кодексу правил став канадець Р. Сміт. Згідно правил, кількість гравців на полі зменшилось до сіми. Весь матч команда проводила в одному складі, і вкінці гри всі гравці ледт пересувались по майданчику, адже замінити можна було лише того гравця, який отримав травму, (в кінці періоду, з дозволу суперників). У тому ж 1886 р. була проведена перша міжнародна зустріч між канадською і англійською командами (перемогли канадці). Гра в хокей ставала настільки популярною, Чемпіонати стали проводити щорічно, і у 1893 р. генерал-губернатор Канади, британець лорд

Фредерік Артур Стенлі придбав за 10 гіней (48,67 дол.) кубок, схожий на обернену піраміду зі срібних кілець – для вручення чемпіону країни. Так появився легендарний трофей - кубок Стенлі. Спочатку за нього боролися аматори, а з 1910 р. і професійні команди.

Згодом хокей поширився по всій Канаді і став дійсно національним видом спорту. Вже у 1899 р. у Монреалі було збудовано перший у світі палац спорту зі штучним льодом. Він вміщав 10 тис глядачів. Рішення про його будівництво було прийнято після першого у світі матчу між збірною Канади і збірною Англії, що відбулася в 1886 року. Так само, в 1899 р. в Канаді з'явилася Канадська Любительська Хокейна Ліга. Там же, до речі пройшла й перша професійна гра.

У 1900 р. канадець Френсіс Нельсон винайшов сітку для воріт, зроблену з риболовної мережі. Це було важливе нововведення, яке дозволило назавжди закрити питання: а чи був гол? Пізніше на ворота почали вішати металеву сітку. Вона була міцною, але після удару шайба відлітала назад і іноді травмувала воротаря або гравця, який знаходився біля сітки. Цей недолік змогли виправити другою сіткою, зробленою з мотузки, яка натягувалась всередині воріт для пом'якшення удару. Сьогоднішня сітка об'єднує в собі дві сітки. Встановлено сучасні розміри хокейних майданчиків (61 x 30 м). Час гри розділили на 3 періоди по 20 хв. кожен, склад польових гравців скоротили до 6, почали практикуватися заміни.

Металевий свисток судді від холоду прилипав до губ, тому його замінили на дзвіночок, а пізніше і пластмасовий свисток. Тоді ж ввели вбрасування шайби (раніше суддя руками просував клюшки суперників до шайби, що лежить на льоді і давши свисток, відїзжав в бік, щоб не отримати удар клюшкою. У 1929 р. воротар Клінт Бенедикт із «Монреаль Мерунз» вперше надів маску, воротарям дозволено було здійснювати стрибки при спробі відбити шайбу.

Перша професійна ліга з хокею створена в Америці у 1902-1903 рр. В 1902 р. створена Західна хокейна Ліга Пенсильванії (Western Pennsylvania Hockey League) - перша хокейна Ліга, яка залучала професійних гравців. В 1904 році з ініціативи капітана американської професійної команди "Портейдж Лейкерс" Дж.Гібсона Ліга об'єдналась з командами Мічигану і Онтаріо, щоб сформувати першу повністю професійну лігу - Міжнародну професійну хокейну лігу (International Professional Hockey League (IHL)). IHL почала наймати гравців з Канади. Щоб утримати гравців, канадські ліги стали платити гравцям. IHL, втративши своє основне джерело гравців, припинила своє існування в 1907 році. З того часу, кілька професійних хокейних ліг існували в Канаді (Ліги в провінціях Манітоба, Онтаріо і Квебек).

Перша професійна хокейна команда була створена в Канаді в 1904 році. В цьому ж році хокеїсти перейшли до нової системи гри - "шість на шість". Був встановлений стандартний розмір майданчику - 56 x 26 м, який з тих пір майже не змінився. Через 4 сезони відбувся повний розподіл на професіоналів і аматорів. Для останніх запровадили Кубок Аллана, який

розігрується з 1908 р. Його володарі в подальшому представляли Канаду на Чемпіонатах світу.

В листопаді 1909 р. в найсильнішій Лізі Канади на той час Хокейній Асоціації Східної Канади (ЕСНА, Eastern Canada Hockey Association) розгорівся скандал. Команда "Montreal Wanderers" була куплена П. Дж. Дореном, який володів Ювілейним катком в Монреалі. Ювілейний каток був менший, ніж арена Wanderers (Montreal Arena), на якій проходили всі матчі. Але це не хвилювала Дорена, який хотів перенести домашні матчі Монреалю на свій каток, що суттєво зменшило б відвідуваність, а відповідно і прибутки команд Ліги. 25 листопада 1909 р. інші команд пришили до висновку про реорганізацію ЕСНА в Канадську Хокейну Асоціацію (СНА - Canadian Hockey Association) з метою виключення команди "Монреаль Уандерс".

В той самий час власник срібного рудника Амброуз О'Брайен з Ренфрю, Онтаріо, президент команди "Renfrew Creamery Kings" намагався вступити в ЕСНА, з метою вибороти Кубок Стенлі. Його команда, будучи чемпіоном Федеральної Хокейної Ліги (FHL- Federal Hockey League) звернулась до опікунів Кубку Стенлі, але виклик було відхилено.

25 листопада 1909 р. О'Брайен звернувся до засновників СНА з проханням прийняти його команду в нову лігу, але і тут його прохання було відхилено.

Там же в Windsor Hotel в Монреалі, де проходила нарада з приводу заснування СНА, О'Брайен зустрів Джиммі Гарднера форварда команди Монреаль Уандерс, команда якого вже була відхилена СНА. Разом, вони вирішили сформувавши свою власну лігу - **Національну Хокейну Асоціацію (ННА). ННА була заснована 2 грудня 1909р.** на приватній зустрічі, де було прийняте рішення, що Ліга буде грати за правилами прописаними в ЕСНА. Гра була поділена на три 20 –хв. періоди і впровадження дрібних і великих штрафів.

Щоб створити конкуренцію і залучити франкомовних вболівальників в Монреалі, О'Брайен і Гарднер вирішили створити ще одну команду, яка складатиметься з франкомовних гравців. Так 4 грудня 1909 р. була створена "Montreal Canadiens" управляв якою Джек Лавіолетт, а власником був О'Брайен. В цілому, О'Брайен та його баткло, Майкл Джон О'Брайен, фінансували чотири команди в лізі: "Renfrew Creamery Kings" , "Cobalt Silver Kings", "Haileybury", і "Montreal Canadiens". Ці клуби і "Montreal Wanderers" почали виступи в ННА.

В СНА ввійшло 5 команд: "Оттава", "Квебек" і три клуби з Монреалю - "Шемрокс", "Нешионалз" і "Олл-Монреаль".

З 1910 р. керівники ліг, конкуруючи один з одним почали проводити свої чемпіонати, намагаючись переманити гравців один одного.

Канадська Хокейна Асоціація (СНА) через невдалу організацію не проіснувала і місяця. 15 січня 1910р. відбулась зустріч керівників Ліг, на якій обговорювалось злиття СНА і ННА. Але замість цього ННА допустив до свого чемпіонату лише дві команди "Оттава Сенаторс" і "Монреаль

Шамрокс". Ігри, зіграні до 15 січня, були анульовані, і сезон стартував знову, тепер з 7 командами.

В 1911 р. брати Френк і Лестер Патрік, на противагу ННА організували Хокейну Асоціацію Тихоокеанського Узбережжя (РСНА - Pacific Coast Hockey Association). Гроші на створення нової Ліги брати позичили в батька. Лестер заснував клуб "Аристократи Вікторії", в якому виступав як гравець, тренер і власник. Френк створив "Ванкувер міліонерс". Третій клуб нової ліги був створений в Нью-Вестмінстері і називався "Роялс". Лестер переманив в свою лігу багатьох найкращих хокеїстів ННА. Брати Патрік побудували льодові арени в місцях розташування команд. РСНА розвивалась і отримала визнання. Незабаром між чемпіонами РСНА і ННА почали проводити серії спільних матчів. Переможець цього плей-офф отримував Кубок Стенлі.

З кожним роком правила гри поступово змінювались. В 1912 р. в ННА було прийняте рішення обмежити число гравців до 6 чоловік. На светри гравців почали наносити номери. Замість двох періодів по півгодини ввели три періоди по 20 хв.

В 1914 р. рефері РСНА Міккі Йон запропонував проводити матчі "Всіх зірок", яка викликала гарантоване зацікавлення всіх прихильників хокею.

Через війну в Канаді в 1914 р. календар чемпіонату довелося скоротити: ігри відмінялись, зменшились прибутки від матчів. Багато гравців відправились на фронт. Сем Ліхтенхайн, босс "Уондерерс" досить цікаво вирішував кадрові питання: в свою команду він набирав тільки жонатих чоловіків, де є маленькі діти і працівників оборонних заводів – за законом їх не призивають в армію.

В свій заключний сезон (1916—1917 рр.) до ННА входили 6 команд: «Монреаль Канадієнс», «Монреаль Уондерерс», «Оттава Сенаторс», «Квебек Бульдогс», «Торонто Блюшіртс» і армійська команда 228-го батальйона, що базувалась в Торонто. 26 листопада 1917 р. власники команд ННА зустрівшись в Монреалі сформували Національну хокейну лігу (NHL, National Hockey League), в яку ввійшли п'ять команд. Першим президентом NHL став Френк Колдер. Формально ННА не була розформована і проіснувала до 1918 р., а Френк Колдер виступав в ролі президента в обох організаціях.

Перші дві гри в NHL були зіграні 19 грудні 1917 р. На матчі були присутні лише 700 глядачів.

В боротьбі за Кубок Стенлі переможець NHL, як і раніше мав зустрічатись з чемпіоном РСНА. В 1921 р. до них ще долучилась Західно-Канадська Хокейна Ліга (WCHL- Western Canada Hockey League). З 1926 р. Кубок Стенлі почав розігруватись лише між командами НХЛ,

Перша американська команда ("Бостон Брюїнс") вступила до NHL у 1924 р., а через рік ще три американські команди стали членами цієї ліги.

Середина 20-х років – Ліга розділилась на дві групи Канадську і Американську.

В кінці сезону 1930/1931 в NHL грали 10 команд. Але Велика депресія (1929-1939 рр.) і фінансові складнощі, які виникли в її наслідок нанесли суттєвий удар по NHL. NHL була зменшена до 6 команд. Ці команди, які грали в Лізі протягом 25 років (1942-1967 рр). відомі як "Велика шістка" (Original Six) - "Монреаль Канадієнс", "Торонто Мейпл Ліфс", "Детройт Ред Уінгз", "Бостон Брюїнз", "Нью-Йорк Рейнджерс" і "Чікаго Блекхокс". Ці роки називають "золотим часом" в історії Північно-американського хокею.

Потрапити в NHL новим гравця було важко. Кар'єра багатьох хокеїстів тривала по 15-20 сезонів. В сезоні 1949-50 рр. календар регулярного чемпіонату NHL був розширений до 70 матчів. Коли в сфері професійного спорту вибухнули тоталізаторні скандали, які торкнулись і хокею, Кларенс Кемпбел, президент NHL, заборонив всі неофіційні відносини між гравцями різних команд. Тим самим він не лише почав боротьбу проти "тоталізаторного" хокею, але і штучно підняв конкуренцію всередині Ліги. Перемогти в матчі було справою честі, тому матчі часто супроводжувались бійками. 28 вересня 1946 р. Кемпбел зазначив: "Хокей – це гра, яка поєднує в собі швидкість і жорсткий сидлвий контакт. Якщо зникне один з цих компонентів, то хокей припине своє існування".

Кадрова система в NHL вже тоді праювала дуже чітко. Скаути вишукували талановитих юнірів, заключаючи з ними контракти. Після цього гравців відправляли в фарм-клуб. Підпис під трудовою угодою робила хокеїста по життєвою власністю свого працедавця. Навіть після завершення спортивної кар'єри клуб все одно зберігав право на свого хокеїста. Це спонукало до створення Асоціації гравців NHL. Спроби заснувати цю організацію були зроблені в 1946, 1957, 1967 рр., але офіційно вона була затверджена лише в 1976 р.

В 1957 р. мінімальна зарплата гравця NHL була встановлена на рівні 7,5 тис. дол. в рік, на початку 60-х рр. – 10-15 тис./рік. В той час як наприклад шахтар заробляв 40 дол./тижд. Професія "хокеїст" з кожним роком ставала більш популярною.

У 1960-ті роки інтерес до професійного спорту в США завдяки телебаченню безперервно зростає.

В середині 1960-х рр. в молодших лігах, особливо з заходу США, почали з'являтися команди, здатні створити конкуренцію командам NHL. Посилення діяльності Західної хокейної ліги і фінансові міркування змусили NHL в 1967 р. провести перше розширення з 1920 року. В 1967 р. NHL розширюється до 12 команд за рахунок американських професійних клубів в Лос-Анджелесі, Оклєнді, Міннесоті, Філадельфії, Піттсбурзі та Сент-Луїсі. В лігу були прийняті шість команд, які утворили новий дивізіон. Це були: "Філадельфія Флайерз", "Сент-Луїс Блюз", "Міннесота Норт Старс", "Лос-Анджелес Кінгз", "Оклєнд Силс" і "Піттсбург Пінгвінз". В 1970-ті роки ліга продовжує розширюватися за рахунок американських команд.

В 1969 р. вперше проведений драфт новачків.

У 1972 р. створюється альтернативна канадо-американська хокейна ліга – Всесвітня хокейна асоціація (World Hockey Association - WHA), до

складу якої увійшло вісім американських та чотири канадських команди. Команди WHA було сформовано переважно на базі студентських хокейних команд. Значну кількість провідних гравців NHL власники клубів WHA переманили високими зарплатами. Так, один з найвидатніших гравців в історії професійного хокею Горді Хоу відзначив, що у 45-річному віці, виступаючи за одну з команд WHA ("Детройт Ред Уінгс"), він отримував значно більшу заробітну плату, ніж у молоді роки в NHL. Надто великі видатки на зарплату гравцям ймовірно стали однією з головних причин того, що WHA не витримала конкуренції з NHL і в 1979 р. припинила своє існування. Чотири найсильніші клуби WHA було включено до складу NHL, котра повернула собі монопольне право контролю хокейного ринку.

У 1985 р. NHL разом з іншими професійними лігами з (футболу, баскетболу та бейсболу) звернулася до комісії Сенату США з пропозицією прийняти закон, який давав би лігам право контролювати розташовування своїх команд у містах країни. Мова власне йшла про надання лігам права накладати „вето” на переїзд будь-якої команди відповідної ліги з одного міста до іншого.

На початку 1990-х років відбулося масштабне розширення NHL. Загальна кількість команд зросла до 26, а в 2000 р. NHL розширилася до 30 команд. Це свідчить про високі темпи зростання популярності хокею, насамперед у США, оскільки 21 з 30 команд розташовані в американських містах. Таке масштабне розширення ліги стало можливим завдяки широкому залученню до NHL провідних європейських хокеїстів, у тому числі і таких відомих українських майстрів як Дмитро Христич та Олександр Житник.

Всі клуби NHL мають свої фарм-клуби- дочірні команди, де грають хокеїсти, яким не вдалося увійти до основного складу.

На даний момент NHL має наступну структуру: 30 команд поділені на дві конференції – Східну і Західну, в кожній з них по 2 дивізіона : Атлантичний і Метрополітан, Центральний і Тихоокеанський. В кожному дивізіоні Східної конференції по 8 команд; в Західному по 7.

Кожна команда за сезон проводить по 82 гри. Плей-офф організований за дивізіональним принципом. По три кращі команди з кожного дивізіону автоматично потрапляють в плей-офф. Решта чотири місця займають команди, що набрали найбільшу кількість очок у своїх конференціях незалежно від їх дивізіону. Таким чином, від одного дивізіону в плей-офф можуть вийти одразу п'ять команд, а від іншого - тільки три.

Переможець дивізіону з найбільшою кількістю набраних очок у конференції в першому раунді плей-офф зустрічається з командою, яка набрала найменше очок серед учасників плей-офф. Команди, що зайняли в своїх дивізіонах другі і треті місця, в першому раунді плей-офф змагаються між собою. Переможці розігрують чемпіонство в дивізіоні. Потім чемпіони дивізіонів грають у фіналах конференцій, а переможці зустрічаються у фіналі Кубка Стенлі.

Така структура дозволяє всім 30 командам ліги зіграти на кожній з 30 арен принаймні один матч у регулярному чемпіонаті.

Окрім NHL в США і Канаді функціонують ще 5 нижчих ліг, до котрих входить понад 60 команд.

Як сучасний вид спорту хокей сформувався у Канаді у 1870-х роках.

Першу професійну лігу з хокею створено в США у 1902-1903рр.

У 1917р. в Канаді засновано Національну хокейну лігу (NHL), до якої у подальшому були включені американські хокейні клуби. На сьогодні 21 із 30 команд NHL розташовані в США.

З 1990 по 2000 рік NHL збільшилась на дев'ять команд завдяки зростанню популярності хокею та притоку гравців з європейських країн, у т.ч. і з України.

Окрім NHL в США і Канаді функціонують ще 5 нижчих ліг.

Футбол

Батьківщиною футболу справедливо вважається Англія. Проте ігри з м'ячем, окремі елементи котрих подібні до футболу, були відомі в глибокій давнині у Єгипті, Китаї, Греції, Римській імперії та інших країнах.

Ритуальні ігри з м'ячем колись були поширені на всіх континентах. Стародавні шкіряні м'ячі були знайдені при розкопках в Єгипті та Греції. Залежно від ритуалу м'яч міг символізувати і Сонце, і Місяць, і Землю. В Австралії м'ячі робили з шкур сумчастих щурів, сечових міхурів великих тварин, зі скрученого волосся.

У китайців була відома гра цуцзю ("Штовхати ногою"), яка входила до обов'язкової програми фізичної підготовки солдатів. Згадки про цуцзю відносяться до II століття до н. е. ФІФА в 2004 році офіційно визнала, що саме китайський варіант футболу - найдавніший.

У 40-х роках XIX ст. у середніх навчальних закладах Англії, де заняття фізичними вправами проводилися тричі на тиждень, найпопулярнішими були ігри з м'ячем, котрі у подальшому трансформувалися у футбол і регбі.

До середини XIX ст. футбол розвивався стихійно - не було календаря змагань та єдиних правил гри. Майже кожна школа і кожен футбольний клуб мали свої власні збірки правил. Одні правила допускали ведення і передачу м'яча руками, інші - ні; десь кількість гравців у кожній команді було обмежено, десь - ні. В одних командах дозволялося штовхати, робити підсікання і бити суперника по ногах, в інших це було заборонено.

Перші спроби визначити єдині правила і регламент гри у футбол були зроблені в командах університетів Оксфорда і Кембриджа.

У 1846 р. була зроблена перша спроба уніфікувати футбольні правила. Генрі де Уїнтон і Джон Чарльз Трінг з Кембріджського університету зустрілися з представниками приватних шкіл з метою сформулювати і прийняти збірку єдиних правил. Дискусія тривала 7 годин і 55 хвилин, і в результаті виник документ, опублікований під назвою "Кембриджські правила".

У 1830-1850 рр. налічувалося більше 70 футбольних команд. Вони могли представляти окремі чоловічі клуби, паби, окремі села, іноді об'єднували молодих людей однієї професії. Подібні матчі часто залучали глядачів, які укладали парі на його результат. Правила обговорювалися перед початком матчу, а за їх дотриманням стежив ухвалений обома сторонами арбітр.

У 1857 р. в Шеффільді молоді люди з середнього класу Натаніель Кресвік і Вільям Престо, які до того створили місцевий крикетний клуб, заснували найстаріший у світі футбольний клуб "Шеффільд".

На звання найстарішого футбольного клубу світу претендували й інші, зокрема "Кембридж", але ФІФА офіційно визнало найстарішим саме "Шеффільд".

26 грудня 1860 р. між "Шеффільд" і "Хеллі" був зіграний перший у світовій історії футбольний матч між клубними командами.

У 1862 р. клуб "Шеффілд" опублікував свої правила у вигляді брошури. Його члени проводили матчі "11x11", в той час як в інших місцевих змаганнях на поле могли виходити по 14 і більше гравців з кожної сторони. Футболісти "Шеффілда" першими стали виїжджати на матчі в інші міста.

У 1863 році Ебенізер Кобб Морлі, адвокат з міста Кінгстон-апон-Халл, опублікував статтю в газеті Беллз лайф в з пропозицією створити керівний орган футболу. Ідею Морлі підтримали керівники інших футбольних клубів, в результаті чого такий керівний орган був створений. 26 жовтня 1863 р. представники 11 лондонських клубів і шкіл зібралися в таверні "Вільні каменярі" і домовилися про створення Футбольної асоціації Англії, першого офіційного футбольного органу. Саме Морлі вважають не лише батьком Футбольної Асоціації, але й батьком футболу, оскільки він був причетний до складання перших Правил гри в футбол. Морлі став першим секретарем Футбольної асоціації Англії (1863—1866) та другим її президентом (1867—1874).

Вступний внесок до Асоціації становив одну гінею (фунт і один шилінг) на рік.

За результатом першої зустрічі учасники засідання звернулися із закликом до представників інших приватних шкіл Англії приєднатися до асоціації. За винятком Аппітгема (Uppingham school), решта шкіл відмовилися. Всього було проведено 6 зустрічей Футбольної Асоціації в період між жовтнем та груднем 1863 року. Найбільш прийнятними для Асоціації виявились Кембриджські правила, які й були прийняті за основу під час п'ятого засідання 1 грудня 1863 року. Правила забороняли футболістам пересуватися по полю з м'ячем в руках а також не дозволяли блокування, поштовхи, підніжки і підсічки, нанесення ударів по ногах. Більшість делегатів підтримали цю пропозицію за винятком Френсіса Кемпбелла, представника футбольного клубу Блекхет і першого управляючого фінансами Футбольної асоціації. Під час шостого і заключного засідання 8 грудня 1863 року, Френсіс Кембелл повідомив присутнім, що хоча футбольний клуб Блекхет затвердив принципи Асоціації, він не може погодитись грати за новими правилами, які забороняють підніжки, підсічки, і оголосив про вихід з організації. За результатами зустрічі 8 грудня 1863 року Футбольна Асоціація опублікувала Правила гри у футбол з 12 пунктів, перший детальний набір правил, який пізніше став відомий під назвою футбол.

Прийняті членами Футбольної Асоціації Правила гри у футбол визначали максимальну ширину та довжину поля, процедуру початку гри з центра поля, тлумачили різні терміни, включаючи взяття воріт, вкидання м'яча в гру, положення поза грою. Торкання та передача м'яча руками дозволялась за умови, що його спіймали після першого відскоку. Незважаючи на уточнення характеристик взуття (заборонялось взуття з металевими шипами, залізні вставки та гутта перча), не було конкретних правил щодо кількості гравців, виконання пенальті, штрафних ударів, порушень гри чи розмірів футбольного м'яча. Капітанам обох команд

необхідно було узгоджувати ці моменти перед початком кожного матчу. Проте календаря змагань асоціація не розробила. Ігри проводилися стихійно, переважно тоді, коли з'являлося бажання пограти у футбол і була можливість зібрати всіх гравців команд.

Встановлені Футбольною Асоціацією закони негайно вступили в дію, до яких приєдналися клуби Шеффілд та Ноттінгем, проводячи щорічні змаганням по правилах Футбольної Асоціації. Протягом наступних двох років приєдналися Честерфілд і Стоук. До того часу команди визначились з кількістю футболістів по 11 в кожній команді, гра велася круглим м'ячем (на відміну від регбі). Зазначалось, що всі гравці перед м'ячем перебувають в положенні поза грою, унеможливаючи передачу м'яча вперед, так як це прийнято в регбі сьогодні. Згодом ведена заборона на гру рукою в м'яч за винятком одного гравця в кожній команді, воротаря. Червона стрічка протягалась між стійками воріт для позначення верхньої частини воріт. Втім, Футбольна Асоціація в перші 10 років свого існування була не настільки вже популярна. За цей період до неї увійшло лише 18 клубів.

У 1867 році в Шеффілді була заснована місцева футбольна асоціація, яка вступила до Футбольної асоціації Англії в 1877 р.

В 1871 р. гравець команди "Уондерерс", містер Чарльз Оллок запропонував затвердити перехідний Кубок Футбольної асоціації, котрий будуть виборювати всі команди асоціації у змаганнях з вибуванням (ці змагання досить популярні в Англії і донині). Перший фінал змагань на Кубок відбувся 16 березня 1872 р. у присутності 2 тис глядачів.

Перший міжнародний футбольний матч між командами Шотландії та Англії відбувся 30 листопада 1872 р. у Глазго і закінчився з рахунком 0:0.

Коли футбол набирал популярності в 1870-х та 1880-х, професіональні футболісти не мали права виступати в Футбольних асоціаціях Англії та Шотландії. На той час гравці були аматорами. Вони вели безкомпромісну, але справедливу боротьбу. Наприклад, у фінальному матчі Кубку Футбольної асоціації Англії 1875 р. між командами "Олд Ітонієнс" і "Роял Енджінієрс" гравець першої з них отримав травму і не зміг продовжити гру. Тоді капітан команди суперниці для відновлення рівноваги добровільно пішов з поля.

Але вже на початку 80-х років XIX ст. власники клубів почали таємно виплачувати окремим гравцям грошові винагороди за успішні виступи. Виникла об'єктивна необхідність легалізувати професіоналізм у футболі.

На початку 1880 рр. ходили чутки, що багато клубів з північних районів Англії платили гравцям за те, що вони виступали за їхні команди. Так, на початку 1880-х, коли футбольний клуб Вондерерс розформувався та припинив існування, на півночі Англії команди почали наймати гравців, яких називали "футбольними спеціалістами" (professors of footbal), переважна більшість яких була з Шотландії. Так футбол почав поступово переходити на професіональні рейки. Клуби з північної Англії почали виплачувати футболістам грошову винагороду і команди почали поступово переважати в класі аматорів з півдня. Блекберн Роверс став першим клубом з півночі, який

дійшов до фіналу Кубка Англії в 1882 році і поступився Олд Естоніанс, який став останнім аматорським клубом, що виграв трофей..

У зв'язку з цим в 1882 р. до правил ФА додалося ще одне: "Будь-який гравець, який отримує від клубу винагороду або грошове відшкодування, що перевищує кошти, які він витратив у зв'язку з виходом на ту чи іншу гру, автоматично усувається від участі у змаганнях на Кубок, в будь-яких змаганнях під егідою Футбольної асоціації Англії та в міжнародних турнірах. Клуб, який найняв такого гравця, автоматично виключається з Асоціації".

Однак більшість клубів зловживали цією маленькою вільністю в правилах щодо "відшкодування фактичних витрат". На початку 1884 року, після матчу четвертого раунду розіграшу Кубка Футбольної асоціації, клуб "Аптон Парк" з Лондона подав протест, стверджуючи, що за клуб "Престон Норт Енд" виступали професіонали. Вільям Саделл, президент і менеджер "Престона", публічно визнав, що його клуб платить своїм гравцям, але при цьому заявив, що може довести, що подібна практика існує майже в усіх найбільших клубах Ланкаширу і центральних графствах Англії.

Відверті заяви Саделла змусили керівництво Асоціації усвідомити нові реалії. Провідні футбольні клуби вимагали від Футбольної асоціації визнати право футболістів отримувати грошову винагороду в англійському футболі, кульмінацією чого стало засідання 20 липня 1885 року, після якого було проголошено, що "легалізація використання професіональних футболістів буде слугувати інтересам Асоціації футболу, але лише за деяких умов". Хоча і з певними обмеженнями, професіональний футбол був легалізований.

На початку 1888 р. шотландець Уільям Макгрегор запропонував створити професійну футбольну лігу з провідних клубів Англії, котрі б розігрували між собою першість за задалегідь встановленим розкладом ігор на своєму і чужому полі. Це, на його думку, сприяло б підвищенню зацікавленості глядачів і зростанню майстерності футболістів. У березні 1888 р. на зборах представників футбольних клубів було вирішено: "Створити союз або лігу з 12 провідних клубів Англії". Переможця вирішили визначати за кількістю набраних очок - два за перемогу і одне за нічию. Так започаткувався перший у світі чемпіонат з футболу. Він відбувся у сезоні 1888/89 рр. і дав першого чемпіона - "Престон Норт Енд", який виграв усі зустрічі чемпіонату і виборів Кубка ліги. Своїм успіхом клуб значною мірою був зобов'язаний менеджеру Уільяму Садделу, котрий запросив до команди кількох кваліфікованих гравців з Шотландії і заплатив їм за перехід до своєї команди. Фактично це був перший випадок купівлі гравців клубом у футболі.

З часу легалізації професіоналізму у футболі керівництво клубів спільними зусиллями розробило ключові положення функціонування ліги і клубів. Зокрема була введена система укладання контрактів між клубами і гравцями, згідно з якими футболіст на все життя ставав власністю клубу. Це створило певні перепони щодо переходів кращих гравців з клубу до клубу за вищу винагороду. Але зростаюча спортивна конкуренція поставила на порядок денний нову проблему - купівлі і продажу гравців клубами, оскільки

багатші клуби старалися перекупити класних футболістів у менш заможних клубів. У 1894р. Асоціація постановила: "Клубам забороняється отримувати або сплачувати гроші за перехід гравців". Але це рішення залишилося лише на папері. Купівля і продаж гравців набували значного поширення. В 1905 р. Альф Коммон був першим, за кого заплатили тисячу фунтів. В 1928 р. суперзірки англійського футболу коштували вже 10 тис. фунтів.

До контрактів включався пункт у якому визначався рівень максимальної заробітної плати футболістів. На початку існування ліги такою "межею" була сума чотири фунти на тиждень під час сезону і три - під час перерви в сезоні (травень - липень). З часом заробітна плата футболістів зростала, але не надто бурхливо. Наприклад, легендарний Стенлі Метгьюз отримував близько 1000 фунтів стерлінгів на рік, а середня зарплата робітника в промисловості становила 400 фунтів стерлінгів [Штефны Р., 1990]. У ХХ ст. футбол став одним з найпопулярніших і найприбутковіших видів спорту не тільки в Англії, а й у всьому світі.

Потреба в створенні єдиної організації для управління всім світовим футболем стала очевидною на початку ХХ століття зі зростанням популярності та кількості міжнародних матчів. Спочатку Футбольна Асоціація Англії очолювала процес врегулювання різних дискусійних питань зі створення, але ця робота була без прогресу; і тому право створити таку організацію випало на долю семи інших європейських держав. 21 травня 1904 р. в Парижі було створено Міжнародну Федерацію футболу (ФІФА). Саме цей факт став причиною того, що в загальноприйнятих повній та скороченій формі використовується французька назва. Літературний переклад на українську — "Міжнародна федерація футболу асоціації", тобто різновиду футболу англійської Футбольної Асоціації. Всупереч поширеній думці, *de football association*, зовсім не означає — "футбольних асоціацій", що було б по-французьки — *des associations de football*.

Країнами-засновниками були Бельгія, Данія, Іспанія, Нідерланди, Франція, Швейцарія і Швеція; трохи пізніше цього ж року до ФІФА приєдналася Німеччина, а ще через рік Австрія, Англія та Італія. Першим президентом ФІФА був француз Робер Герен.

Перші змагання під егідою ФІФА були проведені в 1906 році, хоча особливих успіхів в організації змагань ФІФА не досягла. Цей факт, в комбінації з низкою економічних чинників привів до відставки Герена з поста президента і його заміни Деніелом Вулфоллом з Англії, яка на той час уже стала членом асоціації. Наступні змагання під егідою ФІФА — футбольний турнір на Олімпійських Іграх 1908 року в Лондоні були набагато успішнішими, хоча і виникли певні проблеми пов'язані з участю професійних футболістів в Олімпійських Іграх.

Членство ФІФА розширилося за межі Європи з прийняттям Південно-Африканського Союзу в 1909, Аргентини і Чилі в 1912 і Сполучених Штатів в 1913.

Під час Першої світової війни ФІФА пережила серйозні випробовування, так як багато гравців відправилися на фронт, а можливість міжнародних переїздів для проведення турнірів була сильно обмеженою. Після війни, зі смертю Вулфолла, президентський пост обійняв голландець Карл Хіршманн. ФІФА була врятована від повного розвалу, але ціною цього був вихід з організації усіх чотирьох британських асоціацій, котрі не бажали брати участь у міжнародних змаганнях з їхніми недавніми ворогами.

ФІФА стала першою міжнародною спортивною федерацією, яка поділяє футболістів не на професіоналів та аматорів, а за рівнем їхньої спортивної майстерності та віком.

Організація регулярного чемпіонату з чітким календарем змагань сприяла зростанню інтересу глядачів до футболу. Це спонукало керівництво ліги переглянути кількісний склад команд. Була створена нижча ліга і розроблена система вибування з вищої в нижчу і, навпаки, переходу з нижчої до вищої ліги. У подальшому (1920 р.) було організовано третю групу, що поділилася на північну і південну підгрупи. Так за 32 роки з моменту заснування ліги вона розширилася до 88 клубів у яких нараховувалося понад три тисячі футболістів-професіоналів [Тейлор Ф., 1985].

ФІФА — асоціація, яка була заснована згідно з законами Швейцарії. Її штаб знаходиться в Цюріху. Головним керівним органом ФІФА є Конгрес ФІФА — збори представників від кожної з національних федерацій, які входять до складу ФІФА. Конгрес збирається на звичайні сесії один раз щороку й на позачергові сесії, які проводяться один раз на рік з 1998 р. і дотепер, а також коли виникає потреба. Лише Конгрес може здійснити зміни в статуті ФІФА. Конгрес обирає президента ФІФА, її генерального секретаря й інших членів Виконавчого Комітету ФІФА. Президент і генеральний секретар — головні посадовці ФІФА. Вони відповідають за її щоденну адміністрацію, що провадиться Генеральним Секретаріатом, штат якого налічує 207 членів.

Виконавчий Комітет ФІФА під головуванням президента є головним організаційним органом для прийняття рішень на час засідання Конгресу. Міжнародна організаційна структура ФІФА також включає декілька інших органів, якими керують Виконавчий комітет чи створені Конгресом постійні комісії. Серед них — Фінансовий Комітет, Дисциплінарний Комітет, Суддівський Комітет тощо. З 1998 року президентом ФІФА є швейцарець Йозеф "Зепп" Блаттер (Joseph "Sepp" Blatter), якого 29 травня 2015 р. було переобрано на п'ятий термін, але вже 2 червня 2015 р. він оголосив про відхід зі свого поста після звинувачень у корупції. Конгрес, на якому відбудуться вибори нового глави організації, відбудеться 26 лютого 2016 року в Цюріху.

Крім її міжнародних установ (президентство, Виконавчий Комітет, Конгрес тощо) ФІФА створила конфедерації, які наглядають за футболом на різних континентах і в регіонах світу. Членами ФІФА є національні федерації, а не континентальні Конфедерації. Континентальні Конфедерації передбачені в статуті ФІФА. Національні федерації повинні бути членами і

ФІФА, й конфедерації, до якої їхня країна належить географічно, для того щоб їхні команди могли кваліфікуватися до змагань ФІФА.

Сьогодні під егідою ФІФА, яка налічує 209 національних асоціацій і має шість континентальних гілок, проходять всі футбольні турніри всесвітнього масштабу, в числі яких чемпіонат світу ФІФА, аналогічний турнір серед жінок, молодіжні та юнацькі турніри, Кубок конфедерацій і клубний чемпіонат світу.

В період з 1995 по 1998 р. сукупна дохідна частина бюджету ФІФА становила 519 млн., а витрати 489 млн швейцарських франків. У 1999-2002 рр. сукупна дохідна частина бюджету зросла до 2 млрд 570 млн швейцарських франків (до 2002 р. співвідношення франк-долар складало 1,5 до 1,0, а нині біля 1,3 до 1,0). Прибуток ФІФА за 2012 р. становив 89 млн.дол.

ФІФА розробила розгалужену систему різноманітних змагань (від клубних команд до національних збірних), що проходять практично безперервно і приносять величезні прибутки. Вона стала першою міжнародною спортивною федерацією, котра поділяє футболістів не на професіоналів та аматорів, а за рівнем їхньої спортивної майстерності та віком. Аналогічні підходи застосовують нині майже всі професійні та напівпрофесійні міжнародні спортивні федерації і ліги.

Першу в світі футбольну асоціацію було утворено в Англії у 1863 р. В тому ж році Англійська асоціація футболу уклала перші офіційні правила гри.

В 1888 р. було створено першу у світі професійну футбольну лігу Англії.

В 1888 р. менеджер англійської команди “Престон Норт Енд” У.Саддел вперше в історії футболу придбав кваліфікованих шотландських футболістів.

В сезоні 1888/1889 в Англії було засновано професійну футбольну лігу і проведено перший у світі національний чемпіонат з футболу.

В 90-х роках XIX ст. у професійній футбольній лізі Англії було запроваджено контрактну систему найму гравців.

На початку XX ст. в Англії було утворено другу і третю футбольні ліги і розроблено правила ротації команд між лігами.

У 1904р. засновано Міжнародну Федерацію футболу. (ФІФА).

На початку XXI ст. ФІФА стала однією з найприбутковіших професійних ліг світу.

2. Формування та розвиток індивідуальних та індивідуально-командних видів спорту

Бокс

Одним з перших професійних видів спорту у світі ймовірно був двобій на кулаках. Під назвою пугілізм, він входив до програм Давньогрецьких Олімпійських ігор уже на початку VII століття до нової ери (близько 686 р.). У двобоях атлети застосовували шкіряні обмотки для рук, а в тренуваннях – примітивні "груші" та захисні шоломи. Боротьба тривала доти, доки один з учасників був в стані продовжувати сутичку. У проміжках між Олімпійськими та іншими іграми кулачні бійці брали участь у комерційних змаганнях.

К IV ст. до н.е. обмотку для рук почали виробляти з твердішої шкіри. За часів Римської імперії, під час проведення гладіаторських боїв, на полоски шкіри одягали мідні або залізні накладки, що зазвичай приводило до смерті одного з бійців.

Перша згадка про бокс у новітній час належить до 1681р., коли англійська газета "Протестант Меркурі" опублікувала репортаж про кулачний бій (a match of boxing) між чоботарем та катом його величності Герцога Олбемарлського. Починаючи з 1698 р. в Королівському театрі Лондона проводились регулярні боксерські змагання. Провінційні чемпіони почали приїжджати в Лондон, щоб здобути славу і гроші. Це і стало поштовхом для розвитку боксу саме в Лондоні. В цих поєдинках були узгоджені грошові винагороди, а також відсоток від ставок, які робили глядачі. Вагових категорій не було, що визначало лише одного чемпіона. Зазвичай бій тривав доки один з учасників був в стані продовжувати сутичку. Не заборонялось і нападати на суперника і після його падіння на землю. Так було до середини XVI ст.

Проте датою відродження боксу, як різновиду спортивних двобоїв, історики вважають 1719 р., коли у Лондоні в районі Оксфорд-стріт оселився джентельмен на прізвище Фігг, котрий оголосив себе чемпіоном у самозахисті мечем, квортерстаффом (довга дерев'яна жердина) і на кулаках [Парновская Н., 1997]. Саме Джеймс Фігг вважається першим професіональним кулачним бійцем в Англії. Свій самопроголошений чемпіонський титул він захистив у поєдинку з Саттоном у присутності численних глядачів, серед яких були письменник Джонатан Свіфт і поет Олександр Поп. Поєдинок тривав три раунди: бій на мечях, бій на кулаках, бій на квортерстаффах. Фігг переміг у першому двобої, поранивши плече Саттона. У другому двобої він його нокаутував ударом вище серця, а в третьому - травмував йому коліно квортерстаффом. Двобої спортсмени вели, не сходячи з місця. Відступати вважалось боягузством. Окрім ударів дозволялася боротьба і слід було остерігатися кидка на підлогу. Правил проведення двобоїв не було. Раунд закінчувався тоді, коли один з суперників падав.

Джеймс Фігг був проголошений чемпіоном Англії протягом 15-ти років носив це звання.

Д.Фігг відкрив школу єдиноборств і став організатором міжнародної зустрічі між італійцем Каріні та своїм учнем Бобом Вайтекером, який і отримав перемогу. Свідками перемоги Вайтекера стали король Георг I і принц Уельський. Вони були покровителями Д.Фігга і його школи. На завершення програми Фігг провів спаринг-поєдинок з атлетом з Брістоля Джоном Броутоном (John "Jack" Broughton), якого через шість років після перемоги Фігга над Саттоном було проголошено новим чемпіоном. В 1741 р. Д.Боутон зустрівся у поєдинку з йоркширським кучером Стівенсоном і переміг його нокаутом. Через місяць після поразки Стівенсон помер від отриманих пошкоджень. Після цього Боутон вирішив припинити свої виступи на рингу. Але у подальшому з метою запобігання нещасним випадкам у боксі він розробив правила для "всіх боїв на арені". Перші правила, розроблені Джоном Боутоном, були затверджені 16 серпня 1743 р. і діяли в Англії близько 100 років. Вони забороняли удари нижче поясу та бити суперника, який упав. Після падіння спортсмен мав 30 с щоб встати на ноги і продовжити поєдинок. При цьому піднятися він міг сам або з допомогою сторонніх. Раунд закінчувався падінням суперника і міг тривати від кількох секунд до 30 хв. Боутон надав перевагу боротьбі лише за допомогою рук. За розробку правил Боутона нарекли "батьком боксу". Боутону також належить винахід "mufflers" – попередниць сучасних боксерських рукавичок, які мали б захищати руки і обличчя боксерів.

Зростання популярності кулачних двобоїв спонукало спортивних функціонерів і самих спортсменів до нечесної боротьби з метою отримання прибутків. В 1812 р. письменник Пірс Ігон заснував хроніку Призових боїв під назвою "Боксіана" з метою боротьби з "продажем" поєдинків та іншою нечесною грою. В 1814 р. аристократичні прихильники боксу заснували "Клуб пугілістів", який протягом багатьох років виконував роль органа, що керував організацією боксерських поєдинків.

Правила Боутона стали основою нових правил лондонської призової арени 1838 р. (London Prize Ring rules), які використовувались як в Англії так і в Америці. Новий чемпіон Англії - Бенджамен Коунт боксував за цими правилами. Чемпіонське звання він здобув в 35-раундовій боротьбі з Ніком Уордом, який відбувся в лютому 1841 р. З цього моменту в історію боксу увійшов "Чемпіонський пояс" – перехідний приз, який знаходиться у чемпіона до моменту втрати їм звання. Перший пояс був зроблений на кошти любителів боксу. Він являв собою полосу червоного оксамиту, оброблену шкірою, зі срібними щитами, на яких вигравировувались імена чемпіонів. Існує версія, що символ Лондона – годинник Біг Бен, своїм ім'ям зобов'язані боксеру Бенджамену Коунту. І хоча "London Prize Ring rules" облагородили бокс, ти не менш часті суперечки і лайки властиві кулачним бійцям, які походили з низьких прошарків населення принижували глядачів, які відносили себе до аристократії. В 1867 р. Джон Грехем Чамберс з Любительського Спортивного Клуба запропонував нові правила, в яких

описувалась методика і регламент проведення сутичок. В історії боксу ці правила відомі також під назвою "правила маркіза Квінсберрі", оскільки Джон Шолто Дуглас VIII маркіз Квінсберрі дав їм свою підтримку і ім'я. Згідно з цими правилами боксувати дозволялося лише у спеціальних рукавичках. Були також введені 3-хвилинні раунди з 1-хвилинними перервами між ними, 10-секундний відлік часу після нокдауну та заборонено борцівські прийоми. Правила не обмежували тривалість поєдинку. Перемагав той, хто міг довше утриматися на ногах. Також згідно нових правил приймалась класифікація згідно вагової категорії спортсмена. Але нові правила довго не знаходили свого застосування. Відомі на той час боксери відмовлялися одягати рукавички.

Кулачні двобої були також дуже популярними на північно-американському континенті. Зустрічі кулачних бійців були комерційними. До 1889 р. вони проводилися без рукавичок. Останнім Чемпіоном США у двобоях без рукавичок був Джон Салліван. Саме між Джоном Салліваном і Джейком Килрейном 8 липня 1889 р. відбувся останній бій на голих кулаках за звання чемпіонату світу. Він тривав 2 год. 16 хв. і нараховував 79 раундів. особливістю Салівана була повільність в рухах і в той самий час величезна сила удару. Саме йому історики приписують відкриття нокаутуючого удару в щелепу і інших ударів, які дозволяють досягти перемоги достроково. У 1892 р. він зустрівся з англійцем Джеймсом Корбеттом за чемпіонський титул у поєдинку в рукавичках і програв йому нокаутом у 21-му раунді.

На початку ХХ ст. бокс стає одним з найкоротших шляхів до слави і заможності. Центр розвитку професійного боксу поступово перемістився в США. Цьому сприяла економічна ситуація США і величезна кількість емігрантів з усього світу, які в подальшому ставали професійними боксерами.

Аматорський бокс розвивався повільніше ніж професійний. Професійні боксери відкрили список Чемпіонатів світу в 1882 р. (аматорський: 1904 р. – включений в програму Олімпійських ігор; 1924 р. – Чемпіонати Європи; 1974 – перший чемпіонат світу).

Формула боя всіх аматорських змагань - 3 раунди по 3 хв.

До сьогодні у професійному боксі відсутні єдині правила. У професійних боксерів раунд також триває 3 хв. Проте бій може тривати від 4 до 12 раундів (в 1982 році, після смерті Дук Ку Кіма, організація WBC (Всесвітня боксерська рада) обмежила максимальну кількість раундів з 15 до 12. У 1987-1988 рр. її приклад наслідували дві інші впливові організації - WBA і IBF).

У різних світових версіях розміри рингу від 12 до 20 футів (4,9 - 6,1 м.), маса рукавичок становить від 6 до 8 унцій (170 - 227 г). Різні також максимальна кількість раундів, причини, з яких арбітр може зупинити поєдинок, системи підрахунку очок. Три нокдауни в одному раунді будуть рахуватися або не рахуватися технічним нокаутом в залежності від того, під егідою якої організації проходить двобій. Від цього також залежить те, чи буде продовжено рахунок боксерів, що опинився у нокдауні, після гонгу.

Коли проводиться поєдинок представників різних версій, то розробляються комплексні правила, котрі враховують особливості правил цих версій.

Професійний бокс суттєво відрізняється від олімпійського.

Тривалий час у боксі не було розподілу спортсменів за ваговими категоріями. Лише в 1909 р. Лондонський національний спортивний клуб розробив правила з восьми вагових категорій. На сьогодні визнано 17 вагових категорій у професійному боксі [Бокс. Енциклопедія, 1998]:

В усіх світових і національних поєдинках вищезгадані вагові категорії повинні суворо дотримуватися. Якщо вага боксера перевищує вагу, передбачену ваговою категорією, в якій він виступає, йому надається час привести свою вагу у відповідність з прийнятими нормами. Якщо йому це не вдається - поєдинок не проводиться. Якщо після одержання чемпіонського титулу з'ясується, що вага боксера була більша, ніж визначена ваговою категорією, він позбавляється титулу і обкладається штрафним санкціям.

Для порівняння нагадаємо, що міжнародна федерація боксу (AIBA) поділяє боксерів на 12 вагових категорій. Але як у непрофесійному, так і в професійному боксі найбільш престижною є перемога у суперважкій ваговій категорії. З 1892 р. спочатку епізодично, а у подальшому систематично проводяться поєдинки за звання чемпіона світу у суперважкій категорії.

До початку 1960-х років у світі існувала лиш одна організація, що культивувала професійний бокс - Всесвітня боксерська асоціація (World Boxing Association - WBA). Пізніше були створені ще кілька організацій – WBC в 1963, IBF в 1983, WBO в 1988 і ще десяток інших, проте чемпіонські титули по їх версіях менш престижні ніж чемпіонський титул за версією WBA.

WBA є найстарішою з основних боксерських асоціацій визнаних Міжнародним боксерським залом слави (IBHOF). Вона була створена в 1921 р. в Род-Айленде як керуюча і контролююча професійний бокс самостійна правова організація і носила назву Національна Асоціація Боксу (National Boxing Association- NBA). NBA була створена на зустрічі тринадцяти американських штатів на протипагу Нью – Йоркській державній Атлетичній Комісії (New York State Athletic Commission -NYSAC). Розподіл контролю призвів до ситуації, коли конкуруючі між собою організації іноді присуджували різним боксерам однакові титули.

Національна Боксерська Асоціація проводила популяризацію своєї структури організовуючи поєдинки найсильніших на той час боксерів: Джека Демпсі, Джо Луїса та інш. Джо Луїс, важковаговик, володів чемпіонським титулом 12 років(1937-49).

23 серпня 1962 року NBA з національної організації переросла в світову і змінила назву на Всесвітню боксерську організацію (World Boxing Association) – WBA. Після обрання на пост президента WBA Жилберто Мендоси в 1982 р. штаб – квартира WBA переїхала в столицю Венесуели м.

Каракас. Також Жилберто Мендоса провів децентралізацію WBA, що призвело до появи міжнародної європейської, північноамериканської, азійської, африканської і латиноамериканської боксерських асоціацій (World Boxing Association International - WBAI, North America Boxing Association - NABA, Pan Asian Boxing Association - PABA, Pan African Boxing Association - PFBA і Latin American Boxing Federation - FEDELATIN).

Всесвітня боксерська асоціація (WBA) створила новий титул, титул суперчемпіона. Коли боксер володіє чемпіонськими званнями по двох з чотирьох найпрестижніших версій - WBA, WBC, IBF і WBO. Як тільки боксер отримує титул Суперчемпіона, два претенденти (по кожній з версій) мають право поборотися як за титул чемпіона по одній з версій, так і за титул Суперчемпіона.

WBA проводить змагання за титули чемпіонів світу в усіх вагових категоріях, а також формує рейтинги боксерів-професіоналів за своєю версією.

14 лютого 1963 р. національні федерації професійного боксу 11 країн (Аргентина, Бразилія, Великобританія, США, Мексика та ін.) створили Всесвітню боксерську раду (World Boxing Council-WBC) з такими ж функціями, що й WBA. Передумовою створення Всесвітньої боксерської ради стали скандали, пов'язані з підтасуванням рейтингів у Всесвітній боксерській асоціації (WBA). WBC зі штаб-квартирою у Мехіко швидко зміцніла і сьогодні об'єднує 161 національну і 10 континентальних федерацій з професійного боксу. Є другою по престижності після WBA.

В 1983 р. WBC з метою безпеки боксерів прийняла рішення про скорочення кількості раундів з 15 до 12.

В 1983 р. було створено Міжнародну боксерську федерацію (IBF) зі штаб-квартирою в Атлантик-Сіті. Ця організація також успішно пройшла організаційний період і вже наприкінці 1990-х років майже 100 провідних її боксерів були визнані WBA та WBC.

Всесвітня боксерська організація (WBO) – ще одна з основних чотирьох організацій в професійному боксі. Центральний офіс WBO знаходиться в Пуерто – Ріко город Сан – Хуан. WBO була створена в 1988 р. Вже в 1990 – х рр. здобула авторитет в Європі, але в США вважалась другорядною організацією до 2000-х рр.

Важливою особливістю професійного спорту є формування його еліти - групи видатних спортсменів, популярність яких створюється всіма доступними методами - системою змагань, засобами масової інформації, формуванням індивідуального іміджу тощо. Історія професійного спорту і, насамперед, боксу - це історія його видатних представників та створення навколо них атмосфери яскравих виступів, великих прибутків, інтриг, чуток, конфліктів тощо. Особливе місце надається суперважкій ваговій категорії, видатні представники якої є найпопулярнішими боксерами. Так, величезна популярність боксу в 1920-х роках була тісно пов'язана з іменем Джека Демпі, 1930-40-х - Джо Луїса, 1950-х - Роккі Марчіано.

В 1921 р. Д.Демпсі став учасником першого в світі бою з призовим фондом 1 млн доларів. У четвертому раунді він переміг нокаутом відомого французького боксера Жоржа Карпантьє. Цей матч вперше транслювався на весь світ по радіо, що сприяло зростанню популярності боксу.

Джо Луїс, на прізвисько “Коричневий Бомбардир”, за 16 років кар’єри на професійному рингу провів 70 боїв, 53 з яких виграв нокаутом і лише 3 програв.

Не менш вражаюча кар’єра Р.Марчіано. З 1947 по 1956 рік він провів 49 боїв і всі виграв, у тому числі 43 – нокаутом [Левенштейн І., 2003].

Найбільш яскравою фігурою професійного боксу в 1960-70-х роках був Кассіус Клей (Мохамед Алі). Він став олімпійським чемпіоном у напівважкій ваговій категорії в 1960 р. в Римі і перейшов у професіонали, де зробив блискучу кар’єру - тричі завоював титул абсолютного чемпіона світу (в 1964 р. переміг Сонні Лістона, в 1974 р. - Джорджа Формена і в 1978 р. - Леона Спінкса).

Не менш легендарною є також постать Джорджа Формена. Він, як і Клей, розпочав професійну кар’єру після того, як у 19-річному віці переміг на Олімпіаді (1968 р., Мехіко) у важкій ваговій категорії. Чемпіоном світу серед професіоналів став у 1973 р., у 1974 р. програв титульний поєдинок за звання абсолютного чемпіона світу Клею і в 1977 р. залишив бокс. Через одинадцять років він знову повернувся на ринг. У 1994 р. у віці 45 років Д.Формен виграв бій у чемпіона світу за двома версіями (WBC і WBA) Майкла Мурера. Останній свій поєдинок на професійному рингу Формен провів у 1997 р. Судді віддали перемогу його суперникові Біггсу, хоча на думку фахівців кращим був він.

З середини 1980-х і до початку 2000-х років досить популярним був Майк Тайсон. В 1987 р. у 21-річному віці він вперше у суперважкій ваговій категорії став абсолютним чемпіоном світу за трьома провідними версіями (WBA, WBC, IBF).

Найбільш яскравим спортсменом 1990-х років був Евандер Холіфілд. В 1984 р. він став бронзовим призером Ігор XXIII Олімпіади в Лос-Анджелесі у напівважкій ваговій категорії. Через відносно малу масу тіла, на думку фахівців, у нього було мало шансів досягти високих результатів у сеперважкій ваговій категорії. Але шість років напруженої фізичної підготовки, роботи над удосконаленням технічної і тактичної майстерності та психічної підготовленості дозволили йому третім в історії професійного боксу завоювати чемпіонські пояси трьох провідних світових версій і стати абсолютним чемпіоном світу у 1990 р. Цей титул він зберігав до 1992 р., коли програв Р.Бауї у 12-раундовому поєдинку. В 1993 р. він взяв реванш у Р.Бауї, а у 1996 та 1997 рр. двічі перемагав М.Тайсона. В 1999 р. він зазнав поразки від Леннокса Льюїса. Повага Холіфілда до суперників, поведінка в житті і на рингу сприяли тому, що він отримав не типове для професійного спорту прізвисько “Лорд”.

У другій половині 1990-х років та на початку 2000-х на професійному рингу домінував англійський боксер Л.Льюїс, який у 1999 р. завоював титул

абсолютного чемпіона світу у суперважкій ваговій категорії і володів чемпіонськими поясами найпрестижніших версій (WBA, WBC, IBF). У 2002 р. за його та М.Тайсона участі відбувся найдорожчий у професійному боксі матч. На його організацію і проведення було витрачено 23 млн доларів. Обидва учасники отримали гонорари по 17,5 млн доларів. Загальний прибуток від матчу склав біля 150 млн доларів.

Популярність професійного боксу безперервно зростає. Лише у США кількість професіональних боксерів становить близько п'яти тисяч чоловік. Понад 500 з них є постійними учасниками боксерського бізнесу [Гуськов С.И., 1988].

Великих успіхів на професійному рингу добилися українські боксери. Першим в Україні чемпіоном Європи серед професіоналів став у 1995 р. Олександр Гуров. У 1999 р. він здобув титул інтерконтинентального чемпіона за версією WBA. У подальшому О.Гуров двічі виборював право на проведення титульного бою за звання чемпіона світу, але здобути титул йому не вдалося. Першим чемпіоном світу серед професіоналів (версія WBO) став Андрій Сінепупов (1-ша напівсередня категорія). У найбільш престижній суперважкій ваговій категорії видатних успіхів добилися брати Володимир та Віталій Клички. Спочатку Віталій Кличко у 1999 р. завоював титул чемпіона світу за версією WBO і тричі його відстояв. Згідно статуту WBO золотий пояс чемпіона вартістю 30 тис доларів назавжди залишився у Віталія. Щоправда, у подальшому він втратив титул, програвши через травму бій американцю Крісу Бьорду. А потім молодший брат, олімпійський чемпіон Атланти Володимир Кличко 14 жовтня 2000 р. у поєдинку з К.Бьордом також виборов чемпіонський титул за версією WBO і п'ять разів його відстояв. Але в шостому поєдинку програв титул чемпіона світу за версією WBO К.Сандерсу із Південноафриканської республіки.

Віталій Кличко почав свою кар'єру як кікбоксер. У свій час Кличко став шестиразовим чемпіоном світу з кікбоксингу, триразовим чемпіоном України з боксу, срібним призером чемпіонату світу серед любителів, неодноразовим чемпіоном Європи серед професіоналів. Після вдалої кар'єри серед аматорів (95 перемог / 80 нокаутом) одночасно з братом дебютував на професійному рингу. Віталій Кличко - чемпіон світу з боксу серед професіоналів за версіями WBO (1999—2000 рр.) та WBC (2004—2005 рр., 2008—2013 рр.). На професійному ринзі провів 44 поєдинки. У 1999 році внесений до "Книги рекордів Гіннесу" як перший чемпіон світу в надважкій ваговій категорії, який виграв 26 боїв нокаутом, для чого йому знадобилася найменша кількість раундів (тим самим, він побив рекорд Майка Тайсона). Удостоєний звання Заслуженого майстра спорту України, орденів «За Заслуги» 1,2,3 ступенів, Ордену «За мужність», звання Герой України. Лауреат престижної премії Світової академії спорту «Лауреус» в номінації «Повернення року» за бій з Семюелем Пітером в 2008 році після 4-річної перерви в кар'єрі.

Володимир Кличко - перший український чемпіон, який багато років поспіль тримає пальму першості у надважкій вазі професійного боксу, володіючи титулами в чотирьох найпрестижніших версіях - IBF, WBO, IBO і WBA, а також поясом журналу The Ring. На любительському ринзі Володимир виграв 134 поєдинки зі 140. Виборовши золоту медаль на Олімпійських іграх 1996 року в Атланті, Володимир Кличко став першим європейським олімпійським чемпіоном – важковаговиком за 36 років. Ця перемога була відзначена орденом "За мужність", якою нагородив Володимира Президент України. 1996 року Володимир разом з Віталієм розпочали професійну кар'єру.

Перемоги Володимира на професійному рингу були настільки вражаючими, що найвідоміші і найпопулярніші спортсмени відмовлялися від поєдинку з Кличком, боячись програти. А легенда німецького боксу - Аксель Шульц – після поразки від Володимира 7 років не виходив в ринг. Завойовувати і відстоювати найавторитетніші у боксерському світі титули Володимир доводилося в поєдинках з такими потужними бійцями як Кріс Берд, Чарльз Шаффорд, Рей Мерсер, Джаміль Маклайн. 2 липня 2011 року перемогою над британцем Девідом Хеєм Володимир здійснив свою давню з братом мрію – зібрав всі найпрестижніші титули в надважкій вазі. Після цієї перемоги WBA нагородила Кличка титулом Єдиного чемпіона. З тих пір Володимир успішно захистив свою колекцію титулів в боях проти Жана-Марка Мормека (березень 2012 р.), Тоні Томпсона (липень 2012 р.), Маріуша Ваха (листопад 2012 р.), Франческо П'янети (травень 2013 р.), Олександра Повєткіна (жовтень 2013 р.) і Алекса Леапаї (квітень 2014 р.). Разом з братом Віталієм Володимир очолює благодійну організацію «Фонд братів Кличків» і керує однією з найвпливовіших промоутерських компаній Східної Європи - K2 Promotions.

Олександр Усик після вдалого виступу на Іграх Олімпіади в Лондоні - 2012 р. де здобув перемогу в фіналі над італійським боксером Клементе Руссо, разом з Василем Ломаченко офіційно завершили виступи на аматорському ринзі, підписали контракт з WSB і перейшли в напівпрофесійний бокс і почали виступати за новостворений клуб "Українські отамани".

Після завершення Третього сезону Всесвітньої серії боксу в 2013 році О. Усик прийняв рішення перейти в професіонали. Після тривалих переговорів зі світовими промоутерськими організаціями він прийняв рішення підписати контракт з компанією братів Кличків "K2Promotions".

В дебютному поєдинку на профірингу в листопада 2013 р. український важковаговик нокаутував Феліпе Ромеро в п'ятому раунді. Наступного суперника, Епіфанію Мендозу, Усик також переміг достроково. Наприкінці квітня 2014 р. в андеркарді бою Володимир Кличко - Алекс Леапаї українець здобув переконливу перемогу над Беном Нсафоа в третьому раунді. В травні 2014 р. в Одесі, О.Усик здобув четверту перемогу на професійному ринзі,

зупинивши в четвертому раунді досвідченого аргентинця Сезара Давида Кренса.

4 жовтня 2014 р. у Львові О.Усик нокаутував південноафриканця Даніеля Брюера і завоював титул Інтерконтинентального чемпіона WBO в першій важкій вазі, увійшовши до першої десятки світового рейтингу WBO.

Двобій на кулаках почав комерціалізуватися ще у Стародавній Греції.

Перша згадка про бокс у новітній час належить до 1681 р. (Англія).

Датою відродження боксу, як різновиду спортивних двобоїв, є 1719 р.

Першим професіональним кулачним бійцем вважається англієць Джеймс Фігг.

Перші правила для “всіх боїв на арені” розробив Джон Боутон.

Правила боксу в рукавичках (“Правила маркіза Квінсберрі”) розробив у 1867 р. Джон Грехем Чамберс.

Між правилами різних світових боксерських версій (WBA, WBC, IBF, WBO) існують суттєві розбіжності.

З 1892 р. проводяться поєдинки за звання чемпіона світу.

В 1920р. було створено Всесвітню боксерську асоціацію (WBA), яка проводить змагання за титули чемпіонів світу і формує рейтинги боксерів-професіоналів за своєю версією. Аналогічні функції виконують створені пізніше боксерські організації (WBA – 1963р., IBF – 1983р. та ін.).

Важливою особливістю професійного боксу є формування спортивної еліти: Д.Демпсі, Д.Луїс, Р.Марчіано, М.Алі, Д.Формен, М.Тайсон, Е. Холіфілд, Л.Льюїс.

Вагомий вклад у розвиток боксу зробили українські боксери суперважкої вагової категорії Володимир та Віталій Кличко.

Теніс

Перші згадки про гру, яка нагадує теніс, історики знайшли ще в Стародавньому Єгипті і Стародавньому Римі. На розкопках стародавніх Фів вчені знайшли барельєф з зображенням юнаків, які кидають м'яч. Римляни дерев'яними битками відбивали м'яч, заповнений зернами плодів фігового дерева.

Перші згадки про подібну гру в середньовічній літературі датовані початком XIII ст. В ті часи у Франції грали маленьким м'ячем, перекидаючи його долонею через мотузку або стрічку, які з'єднували дві сторони вузької вулиці. Гра отримала назву «jeu de paume» (фр. – гра долонею). Поступово до гри в м'яч почали залучатися і жінки. В 1480 р. король Людовик XI розпорядився, щоб м'яч для цієї гри, який раніше робився з тканини або кінського волосся, почали обтягувати шкірою, а на руках гравців з'явилися шкіряні печатки. В XVI ст. у Парижі існувало 1800 тенісних кортів. В залежності від вміння вести гру гравці поділялись на новачків, партнерів і майстрів. Англійський мандрівник, відвідавши Францію тих часів, писав, що у Франції більше гравців в "же де пом", ніж пияків в Англії.

Пізніше м'яч почали відбивати не долонею, а широкою палицею. З'явилися перші ракетки, у вигляді невеликих лопаток. Тоді міська влада і монастирі почали забороняти гру, яка перешкоджала руху в місті і супроводжувалась криками і побитими вікнами.

В Англії гра отримала назву «теніс» (фр. «tenez» – «ось вам, беріть»). В 1530 р. у королівському палаці Хемптон Корт побудували перший в ситі тенісний майданчик, яка існує до сьогодні. За тенісом закріпилася слава "королівської гри". Тенісні майданчики – корти- створювались у королівських апартаментах. На початку XVI ст. були відомі ракетки, у котрих у дерев'яному ободі були натягнуті жили. Тоді ж було застосовано принцип підрахунку, що зберігся і донині (15, 30, 45, 60; число 60 означало перемогу у грі).

Перше офіційне повідомлення про тенісний матч з'явилося на сторінках англійського журналу «Спортинг мегезін»: «Гаманець в 100 гіней розігрувався в травні 1816 року між Коксом, мастером тенісного корту Лондона, і Маркезіо, мастером тенісного корта Турина, і був виграний останнім після трьох днів гри». Пізніше Філіпп Кокс довів свою перевагу над чемпіоном Франції Шарьєром в матчі, який тривав три дні, після чого 10 років не поступався нікому.

Сучасний теніс сформувався у Великобританії наприкінці XIX ст. Засновником цієї гри вважається офіцер британської армії Уолтер Уінгфілд (1874 р.). Він опублікував перші правила гри в брошурі "Сферистика, або лаун-теніс" (англ., "lawn" – «галявина, газон») і запатентував необхідний для неї інвентар і корт.

В кінці року в продажі з'явилися перші комплекти тенісного обладнання. Крім ракеток і м'ячів він включав і "переносний корт". Уінгфілд вклав в коробку не лише сітку, а ще й кілки і молоток.

Запропонований Уінгфілдом корт мав форму пісочного годинника з сіткою посередині і був коротший ніж сучасні корти.

В кінці 1870-х - на початку 1880 рр. в більшості європейських країн виникають перші тенісні клуби. Теніс знаходить своїх прихильників і в ряді країн Південної і Центральної Америки.

В 1875 р. був покладений початок офіційного літопису тенісу, коли клуб любителів крикету округу Мерілібон в Англії опублікував нові правила гри в теніс. В подальшому Міжнародна федерація тенісу (ITF) прийняла рішення вважати 1875 р. – роком заснування тенісу, і місцем заснування – трав'яні майданчики англійського клубу любителів крикету в містечку Уімблдон, члени якого вирішили провести перший в історії тенісу чемпіонат Англії, який в подальшому отримав назву "Уімблдонський турнір".

У 1877 році в Уімблдоні був проведений перший турнір серед чоловіків по лаун-тенісу, організатором якого був Всеанглійський Клуб крикету і лаун-тенісу. Переможець турніру отримував перехідний срібний кубок. В турнірі взяли участь 22 тенісиста, які заплатили вступний внесок у розмірі 1 англ.фунту. Першим чемпіоном став англієць Спенсер Гор. З того часу і донині він не був проведений лише у 1915-1918 рр. та у 1940-1945 рр. у зв'язку зі світовими війнами. З 1884 р. у Вімблдонському турнірі беруть участь жінки. На сьогодні це один з найпопулярніших турнірів у світі і вважається неофіційним чемпіонатом світу на трав'яних кортах.

Наприкінці XIX – початку XX ст. теніс набув поширення у різних країнах на різних континентах. Проведення міжнародних турнірів сприяло стрімкому розвитку тенісу і в США. У 1881р. створено Національну асоціацію лаун-тенісу США. Того ж року у Ньюпорті було проведено "Національний чемпіонат США серед чоловіків" (сьогодні відомий як Відкритий чемпіонат США). В 1887 р. – відповідний жіночий турнір "Національний чемпіонат США серед жінок".

В 1899 р. чотири студенти Гарвардського університету вирішили проводити змагання, в яких візьмуть участь національні збірні команди. Дуайт Девіс розробив схему проведення турніру і на власні кошти придбав срібний кубок для переможця. Перший турнір відбувся в Брукліні в 1900 р. між збірними США і Великобританії. Відтоді турнір проводився щороку. Після смерті Девіса в 1945 р. турнір отримав назву Кубок Девіса.

В 1891 р. в Парижі започатковано національний чемпіонат Франції. Спочатку у ньому брали участь лише французи або члени французьких клубів. Проте першим чемпіоном Національного чемпіонату Франції вважається англієць. З 1924 р. Світовий чемпіонат по тенісу на ґрунтових кортах став відкритим для іноземців. Проведення турніру призупинялось в часи світових війн і відновлювались після проголошення перемир'я. Чемпіонат отримав назву на честь французького льотчика Ролана Гарроса, який загинув в часи першої світової війни.

В 1905 р. в Мельбурні було проведено "Чемпіонат Австралазії" (The Australasian Championships). В 1927 р. назву турніру було змінено на

"Чемпіонат Австралії". В 1969 р. отримав існуючу сьогодні назву Відкритий чемпіонат Австралії.

У подальшому чотири названі змагання під назвою турніри "Великого шлему" (Grand Slam) стали найпопулярнішими у світі як для професіональних тенісистів, так і для аматорів.

Бурхливий розвиток тенісу вимагав створення керівного органу, який би координував діяльність національних федерацій на міжнародній арені. Так у 1912 р. в Парижі була заснована Міжнародна федерація лаун-теніса (в подальшому Міжнародна федерація тенісу - ITF). Це сприяло розширенню міжнародних зв'язків і стабілізації календаря змагань.

Починаючи з двадцятих років минулого століття, професійні гравці стали заробляти непогані гроші, виступаючи перед численною публікою в показових матчах. Люди були готові платити за право дивитися видовищну гру, тому незабаром з'явилися професійні контракти на виступи тенісних гравців перед аудиторією.

Розвиток ринкових відносин в США сприяв зародженню професійного напрямку. Вперше зустріч тенісистів-професіоналів була проведена в США в 1889 р. Але тривалий час вони мали безсистемний характер. Період з 1926-1967 рр. характеризується перетворенням тенісу в "товар", формуванням і розвитком професійного тенісу.

В 1926 р. футбольний менеджер Чарльз Пайл найняв кількох тенісистів і організував комерційне турне. Сюзанн Ленглі (чемпіонка Олімпійських ігор в Антверпені) поклала початок жіночому професійному тенісу. Внаслідок цього з 1926 р. теніс був поділений на два самостійних напрямки - аматорський і професійний. Аматорський являв собою турніри "Великого шлему", "Кубок Девіса", кубок Федерації і інші, які проводились під егідою ITF. Професійний теніс не мав чіткої структури змагань і керівного органу і був представлений турнірами, що організовували К.Пайл і С.Ленглен.

В 1927 р. створюється Професійна асоціація лаун-тенісу (PLTA), з 1971 р. Асоціація професійного тенісу США (USPTA) – національна організація, яка представляє інтереси професійних гравців і інструкторів. Теністи організовують професійні об'єднання на місцях. Сьогодні членами USPTA є 60 країн.

В 1948 р. теністи Джон Крамер (John A. 'Jack' Kramer;) і Боббі Ріггс (Robert Larimore „Bobby“ Riggs) організовують ще одне турне професіоналів з призовим фондом 353 тис.дол. Це турне сприяло утворенню Національної тенісної ліги (NTL), до якої в подальшому приєдналися інші теністи. Формування системи змагань в професійному тенісі сприяло виникненню контрактної системи регулювання трудових відносин між організаторами турнірів і професійними тенісистами, що гарантувало гравцям заробітну плату і гонорари за участь у турнірах, в той час як раніше теністи отримували лише частину прибутків від продажу квитків.

Після другої світової війни в тенісі назрів конфлікт між аматорами, які отримували за участь у турнірах нелегальні призові, і професіоналами, які

заключив угоди з менеджерами, змагались на власних турнірах і не допускались до офіційних міжнародних змагань.

В 1967 р. техаський нафтовий магнат Гарольд Лафайет Хант утворює нове професійне об'єднання "Світовий тенісний чемпіонат" (WTC).

Наявність різних професійних утворень сприяло зростанню конкуренції в професійному тенісі. Розіграш великих призових в професійних турнірах призвів до того, що найкращі тенісисти – аматори почали переходити в професіонали, що значно підвищила рівень майстерності останніх. В результаті значно знизилась престижність серед аматорських турнірів.

В грудні 1967 р. Федерація тенісу Англії на Генеральній Асамблеї прийняла рішення про перетворення на відкриті всі англійські турніри, включаючи і Уімблдонський (з 1968 р.) і дозволила участь в них аматорів і професіоналів. Після тривалих суперечок ІТФ, яка суворо відстоювала інтереси тенісистів-аматорів, пішла на поступки і оголосила початок **ери "відкритого тенісу"**. Так, починаючи з 1968 р. Уімблдон і інші турніри стають відкритими, а з 1973 р професіонали допускаються для розіграшу Кубка Девіса.

22 квітня 1968 р. в м.Борнмут (Великобританія) відбувся чемпіонат з тенісу, на який були допущені професіонали. Починаючи з 1968 р. відмічається тенденція створення єдиної системи змагань як для аматорів, так і професіоналів. Для того, щоб залучити професіоналів до участі в аматорських турнірах ІТФ призначає грошові призи для переможців. Проте в межах спільної системи і надалі прослідковувався чіткий розподіл на аматорів і професіоналів. Основним критерієм розподілу тенісистів на аматорів і професіоналів був факт отримання (неотримання) грошових призів на турнірах.

В відкритих турнірах професіонали нагороджувалися грошовими призами, а аматори – кубками. Так в 1968 р. Артур Еш перемагає у відкритому чемпіонаті США і отримує срібний кубок, а професіонал Том Оккер, програвши в фіналі, отримує грошовий приз у розмірі 14 тис.дол.

В кінці 1970 – х рр. розпочинаються тісна взаємодія між ІТФ і "Світовим тенісним чемпіонатом" (WTC).

У 1970-х роках відносини між ІТФ і професійним тенісом почали погіршуватися, що на початку 1990-х років призвело до організації Асоціаціями професійних тенісистів і тенісисток власних турів. У 1972 р. з ініціативи провідних тенісистів з різних країн було створено Асоціацію тенісистів-професіоналів (АТР), а рік по тому – 1973 р. - Жіночу асоціацію професійного тенісу (WITA), котру у 1990 р. було перейменовано у Всесвітню тенісну асоціацію (WTA), метою яких є забезпечення правового захисту інтересів гравців, і організація професійних турнірів. Новостворені організації (АТР, WTA) мають на меті розвиток професійного тенісу і зміцнення його позицій на світовій спортивній арені, вдосконалення системи змагань, захист інтересів тенісистів-професіоналів, формування "рейтинг-листів" спортсменів. АТР і WTA систематично публікують рейтингові списки спортсменів згідно з набраними ними очками у турнірах за

розробленими Асоціаціями системами. Перший "рейтинг-лист" АТР опублікувала 23 серпня 1973 року. Тоді в ньому було всього 125 тенісистів із 30 країн. Нині в рейтингах АТР та WTA сотні професіоналів.

Членство в обох організаціях індивідуальне, тобто конкретна особа повинна подати заяву і сплатити членський внесок. Обидві організації тісно співпрацюють з ITF. Оскільки членство в АТР та WTA персональне, спеціальних керівних органів професійного тенісу в окремих країнах не існує. Розвитком як аматорського так і професійного тенісу у конкретних країнах займаються національні федерації, що входять до ITF.

Наприкінці 1980-х років АТР розробила "Програму з обслуговування тенісистів". Програма, або як її ще називають "Університет АТР", є обов'язковою для всіх нових членів АТР. До програми навчання входять різноманітні курси: як поводити себе під час змагань, як спілкуватися з журналістами, як вести фінансові справи тощо. В 1998 р. розроблена навчальна програма "Зірки", яка передбачає допомогу тенісистам в спілкуванні з ЗМІ, спонсорами і вболівальниками.

ITF відреагувала створенням Комітету з проведення турнірів "Великого шлему" (AUSTRALIAN OPEN; ROLAND GARROS; WIMBLEDON; US OPEN) і заснувала Кубок "Великого шлему" з рекордним призовим фондом (з розрахунку на одного учасника). Переможцем першого турніру на Кубок "Великого шлему", що відбувся у 1990 р. став 19-річний американець Піт Сампрас, який у подальшому став однією з найяскравіших зірок світового тенісу.

Отож, як бачимо, Міжнародна федерація тенісу, Асоціація тенісистів-професіоналів і Жіноча тенісна асоціація від конфронтації перейшли до співпраці з метою подальшого спільного розвитку тенісу.

Сучасний теніс сформувався у Великобританії наприкінці XIX ст. Перший Вімблдонський турнір з тенісу серед чоловіків відбувся у 1887 р. Наприкінці XIX – початку XX ст. теніс набув популярності у різних країнах на різних континентах.

Професійний теніс почав формуватися на початку XX ст.

У 1968р. започатковано відкриті змагання в тенісі (аматори спільно з професіоналами).

У 1972 р. створено Асоціацію тенісистів-професіоналів (АТР), а у 1973 р. – Жіночу асоціацію професійного тенісу (WITA), котру у 1990 р. перейменовано у Жіночу тенісну асоціацію (WTA). Членство у обох організаціях персональне.

Найпопулярнішими змаганнями в тенісі є чотири турніри "Великого шлему" (відкриті чемпіонати Австралії, Франції, Англії та США)

Велоспорт

Тривалий час гонщики використовували велосипеди-"павуки" з великим переднім колесом і маленьким заднім. Їзда на яких була надзвичайно складною і вимагала дуже хорошої фізичної підготовки, оскільки на кожній ямці на дорозі велосипедист втрачав рівновагу.

Існує версія, що велосипед-"павук" вагою 60 кг було сконструйовано у 1800 р. кріпаком Артамоновим. Винахідник зробив успішний пробіг на своєму велосипеді з уральського села Верхотуру до Москви (близько 2 000 км). У цю подорож кріпака Артамонова відправив його господар - власник заводу, який забажав здивувати царя Олександра I «дивовижним самокатом». За винахід велосипеда Артамонову та його родині було даровано свободу.

На зміну «павукам» прийшли нові велосипеди-«кенгуру». У 1855 р. винайшли порожнисті пневматичні шини, які мали шалений успіх і стали відразу встановлюватися на велосипеди. Після їх установки їзда стала більш комфортною і швидкою. Після цього з'явився абсолютно новий електровелосипед, який дозволяв їхати зі швидкістю 20 км/год і при цьому не крутити колеса.

До кінця 70 -х років XIXст. почали будувати велотреки для різного виду змагань. Окрім піщаного покриття, для треків використовувалася глина, шлак, асфальт, трава і цемент .

Наприкінці XX ст. швидкість пересування зростає до 70 км/год, що зумовило появу віражів з нахилом від 20° до 35°.

Найпершим велогонщиком був англієць на ім'я Джеймс Мур. Перша гонка дистанцією 200 м пройшла 31 квітня 1868 року в парку Парижа під назвою Сент-Клоу.

Через рік Джеймс Мур переміг в більш значній гонці - 120 км від Руана до Парижа. Його швидкість становила 11 км / год, що було справжнім рекордом для того часу. У 1872 р. такі змагання були проведені у Берліні.

Гонщики стали ділитися на аматорів, професіоналів і незалежних велосипедистів. Для гонок починають використовувати не тільки призначені для цього доріжки, а й звичайне шосе.

У Чикаго в 1893 р. був організований перший чемпіонат світу для спортсменів-аматорів на треку.

З 1895 р. проводяться чемпіонати світу для професіоналів. Перша шестиденна гонка для професіоналів була проведена в 1896 році в США.

У 1900 р. створено Міжнародний союз велосипедистів (UCI).

Професійні велоперегони почали проводити наприкінці XIX ст. у Франції, де велосипедний спорт був найбільш розвинутий. Великої популярності набули перегони Бордо-Париж, Париж-Рубе, Париж-Тур.

З 1902 р. упродовж 11 років велогонку Бордо-Париж організувала, фінансувала і висвітлювала популярна французька газета „Ле Velo”.

У 1903 р. з ініціативи працівника іншої газети („Л'Ото") Лео Лефевра її власник, бувший велогонщик Анрі Деграндж запропонував своє бачення

„престижної велогонки світу”: тривалість перегонів 19 діб; 6 етапів з відпочинком між ними від одного до чотирьох днів; загальна довжина перегонів близько 2500 км. 1 липня 1903 р. з передмістя Парижу до Ліона (перший етап – 467 км) стартували 60 велогонщиків у першій „Тур де Франс”. На подолання цього етапу знадобилося не менше 20 годин. До фінішу багатоденної гонки дійшли лише 20 велосипедистів. Першим переможцем „Тур де Франс” став 32-річний Моріс Гарен. Загальну дистанцію 2428 км від подолав за 94 години 33 хв.

Успіх гонки Le Tour de France став великим успіхом і для газети L'Auto, кількість передплатників якої зросла з 25 тис (до Туру) до 65 тис після Туру; у 1908 р. їх кількість становила 250 тис.

Гонка 1904р. супроводжувалася хуліганськими вчинками деяких глядачів. Після того як проїжджали їхні кумири, вболівальники заважали іншим спортсменам продовжувати гонку (зводили на шосе барикади, нападали на гонщиків, розкидали на дорозі цвяхи та інші гострі предмети). Лише втручання Французького союзу велоспорту врятувало гонку від краху. Після вивчення подій навколо перегонів Союз дискваліфікував чотирьох велогонщиків, які фінішували першими, звинувативши їх у „сприяттв хуліганським вчинкам”. Переможцем об’явили 19-річного Анрі Карне. Окрім цього були внесені зміни до правил проведення перегонів у 1905 р.: відмінили їзду у нічний час; до маршруту перегонів вперше включили гірські перевали.

З того часу перегони „Тур де Франс” почали набувати все більшої популярності і не проводилися лише під час першої (1915 – 1918 рр.) та та другої (1940 – 1946 рр.) Світових воєн.

Найбільша загальна довжина траси перегонів „Тур де Франс” (понад 5000 км.) і кожного з етапів (понад 300 км) була в період 1911–1929рр. У подальшому спостерігалась тенденція зменшення як загальної довжини траси, так і довжини етапів. З 1990 р. загальна довжина траси складала 3500 – 3900 км, що поділяються на 21 етап. Зокрема, у 2005 р. загальна довжина траси становила 3607 км. Найдовший із 21 етапів становив 239,5 км, а найкоротший – 19 км. Призовий фонд становив 3 млн євро, у т.ч. нагорода за перемогу у загальному індивідуальному заліку – 400 000 євро.

Щоб отримати більші прибутки від спонсорів та рекламодавців організатори „Тур де Франс” змінюють її маршрут, у т.ч. з заїздами до сусідніх країн. Наприклад, у 2005 р. два етапи проходили по території Німеччини. Головною особливістю гонки є те, що кожний етап проводиться на новому місці з великою кількістю безпосередніх і опосередкованих учасників:

- ≈ 200 велогонщиків;
- 600 – 700 осіб забезпечують організаційне, матеріальне і медичне обслуговування;
- понад 600 акредитованих кореспондентів;
- понад 600 представників радіо і телебачення;

- біля 2000 робітників, які забезпечують рекламу на колесах;
- 15000 поліцейських;
- 35 мотоциклів ескорту;
- 1500 офіційних транспортних засобів „Тур де Франс”;
- Сотні тисяч вболівальників у стартових і фінішних містечках та уздовж трас.

Стартові і фінішні містечка облаштовуються збірними трибунами для вболівальників і офіційних осіб. Спеціальні бригади робітників встановлюють їх, розбирають, перевозять на місце наступного старту і фінішу, і знову монтують.

На обладнанні, технічному транспорті, велосипедах і комбінезонах велосипедистів розташовується реклама різноманітної продукції перш за все виробників товарів, що пов'язані з випуском і експлуатацією велосипедів.

Символами велогонки є майки різного кольору і рисунку. В 1919 р. з ініціативи А.Дегранжа лідера перегонів у загальному заліку стали одягати у жовту майку (колір паперу його газети „Л'Ото”).

З 1933 р. майкою в горошок стали виділяти лідера в подоланні гірських етапів. За подолання кожного підйому в залежності від його складності нараховують від 3 до 20 очок. Хто набирає найбільше „гірських” очок, той отримує титул „короля гірських трас”. З 1975 р. відзнакою «короля гірських трас» стала майка в червоний горошок. Кольори майки були запропоновані тодішнім спонсором Тур де Франс, шоколадом PoulainChocolate, і відповідали кольорам популярного продукту.

У 1953 р. запроваджено зелену майку. Нею виділяють того, хто набере найбільшу суму очок. На кожному етапі залікові очки нараховуються першим 25 велогонщикам.

У 1975 р. введено білу майку – відзнаку для найкращого молодого велосипедиста, якому до 1 січня поточного року, в якому проходить гонка, не виповнилося 25 років. У 2005 р. білу майку „Тур де Франс” завоював молодий український гонщик Я.Попович, який виступав у складі американської команди „Діскавері Ченнел”.

Найбільш агресивному гонщику етапу (за кількістю атак, за час знаходження у відриві від пелетону (основна група гонщиків)) на наступний день вручають спеціальний номер – білий на червоному фоні (замість звичайного чорного на білому фоні) – з 1959 р.

Велика популярність перегонів „Тур де Франс” змусила організаторів розробити кваліфікаційні вимоги до команд-учасниць. Нині до гонки допускається 19 найкращих професійних команд по 9 велосипедистів у кожній (В 2014 р. в 101-их перегонах "Тур де Франс" взяли участь 18 команд UCI ProTeams і 4 професійні континентальні команди).

Популярність гонки забезпечують найбільш яскраві представники професійного велоспорту. Серед них – французи Ж.Анкетіль і Б.Іно, бельгієць Е.Меркс, іспанець М.Індурайн. Цих чотирьох гонщиків об'єднує те, що завдяки високій майстерності та яскравим індивідуальним особливостям

кожен з них зміг п'ять разів виграти гонку „Тур де Франс”: Ж. Анкетіль – в 1957 і 1961 – 1964 рр.; Е. Меркс – у 1969 – 1972 рр. і 1974 р.; Б. Іно – у 1978, 1979, 1981, 1982, 1985 рр.; М. Індурайн – у 1991 – 1995 рр. Найбільш яскравий слід у „Тур де Франс” залишив американський велосипедист Ленс Армстронг, у якого в жовтні 1996р. лікарі виявили рак яєчка, що дав метастази в легені і, навіть, в мозок. Після операції і багатомісячного лікування Армстронг тріумфально повернувся у великий спорт, вигравши одну з найпрестижніших багатоденних велогонок серед професіоналів – „Тур де Франс”. У подальшому він підряд вигравав цю гонку ще шість разів. Після сьомої підряд перемоги у „Тур де Франс” у 2005 році Армстронг заявив про завершення кар'єри професійного велогонщика. Армстронг очолює створену ним організацію по боротьбі з раковими захворюваннями, яка отримала 52 млн доларів на потреби хворих раком лише від продажу фірмових браслетиків від Ланса.

Великою популярністю у професійному велоспорті користуються також багатоденні велоперегони по Італії („Джіро Італія” – проводяться також з 1903 р.) та Іспанії („Вуельта Іспанії” – з 1935 р.).

Джіро д'Італія – багатоденна велогонка, яка проводиться щороку (травень-червень) в Італії з 1909 р. З 1988 р. Джіро д'Італія проводиться також для жінок та для юніорів.

В умовах жорсткої боротьби за читачів, головному редактору розділу про велоспорт італійської спортивної газети *Gazzetta dello Sport* Армандо Куні, прийшла ідея створити велогонку для залучення передплатників до видання. 7 серпня 1908 *Gazzetta dello Sport* на першій смузі свого номера оголосила, що в 1909 році відбудеться перший багатоденна велогонка Джіро д'Італія. Газета виділила 3000 лір для преміювання переможця, а італійський союз велосипедного спорту ще 14000 лір.

Перша Джіро д'Італія стартувала 13 травня 1909 в 14:53 за місцевим часом в Лорето, фініш відбувся в Мілані.

Всього було проведено 8 етапів загальною довжиною 2488 км. До фінішу в Мілані з 127 гонщиків дісталися тільки 49. Першим переможцем гонки став італієць Луїджі Ганна, він отримав за це 5325 лір, а останній класифікований отримав 300 лір. Для порівняння, Армандо Куні, отримував щомісячну зарплату 150 лір.

Як і у Тур де Франс, під час проведення Джіро д'Італія спортсмени отримують лідерські майки різного кольору.

Рожева майка – найпрестижніша, вручається лідеру генеральної класифікації, аналог жовтої майки Тур де Франс. Запроваджена у 1931 р.

«Боніфікаційні» секунди – вручаються трьом спортсменам, які першими перетнули лінію фінішу кожного етапу (20 – першому, 12 – другому, 8 – третьому), і віднімаються від їхнього загального часу.

Біла майка – вручається найкращому молодому гонщику, якому станом на 1 січня поточного року не виповнилося 25 років. Запроваджена у 1976 р. (вручалася гонщикам до 24 років). У 1994 р. її було скасовано, а у 2007 р. введено знову.

Червона (малинова) майка – вручається гонщику, який отримав найбільшу кількість очок у спринтерському заліку. Запроваджена у 1967 р. Спринтерські очки нараховуються в залежності від рельєфу етапу (від 1 до 25 очок)

Зелена майка – вручається найкращому гірському гонщику. Запроваджена у 1947 р.

Блакитна майка – вручається гонщику, який отримав найбільшу кількість очок (від 1 до 8 за кожен фініш) у проміжних фінішах, які не були кінцевою точкою дистанції. Вперше з'явилася у 1989 р.

Джиро д'Італія 2013 р. 20 етапів, Час переможця: 79:23:19, Кількість учасників: на старті – 207, на фініші – 168.

Вуельта Іспанії – багатоденна велогонка, яка вважається третьою за важливістю і складністю в світі після Тур де Франс та Джиро д'Італія. Започаткована у 1945 р.

У 2011 р. від України брали участь Володимир Густов та Руслан Підгорний.

Колір майки лідера з усіх велогонок відрізнявся найбільшою нестабільністю.

У 1935 р. майка була помаранчевою, у 1941 р. – білою, у 1942 р. – знову помаранчевою, у 1945-50 рр. – білою з горизонтальною червоною смугою, у 1955-97 рр. – жовтою, у 1998 р. – золотистою, з 2010 р. – червоною.

Крім червоної майки, спортсмени можуть отримати зелену майку (лідер у генеральній класифікації за кількістю очок), майку у горошок (найкращий гірський гонщик), білу (лідер у комбінованій класифікації), жовту (команда-лідер).

Вуельта Іспанії 2013 р. 21 етап, Дистанція – 3319,1 км. Переможець – Кріс Хорнер (США)

З 1927 р. проводяться чемпіонати світу серед професіоналів з шосейних велоперегонів. З того часу професійний велоспорт став зміцнювати свої позиції в світі. До 1965 р. він, як і аматорський велоспорт, розвивався під егідою Міжнародного союзу велосипедистів (UCI), який було засновано в 1900 р. В 1965 р. в структурі (UCI) було сформовано Міжнародну федерацію професійного велосипедного спорту (FIRC), що сприяло більш активному його розвитку [Все о спорте, 1978]. Позитивні зміни МОК у ставленні до професійного спорту дозволили UCI на початку 1990-х років узаконити відкриті змагання з велоспорту, а з 1996 р. прийняти рішення щодо єдиної ліцензії для велосипедистів, так званого паспорта велосипедиста.

Участь у розглянутих змаганнях можуть брати лише провідні команди, які повністю укомплектовані спортсменами-професіоналами. У залежності від категорії гонки і місця, яке посідає у ній спортсмен, йому нараховуються рейтингові очки.

Міжнародна федерація професійного велосипедного спорту складає щорічні рейтинги велогонщиків-професіоналів на основі їх участі у змаганнях, котрі поділені на класи. У 2003 р. було рейтинговано понад 2000 велосипедистів, у т.ч. 27 українських гонщиків-професіоналів (Ярослав Попович – 32-й; Сергій Гончар – 64-й).

Професійні команди, або як їх називають у велоспорті спортивні групи, формуються з гонщиків, яких умовно можна поділити на чотири категорії: лідери, фінішери, гірські гонщики і грегари („чорноробочі”). Кожна команда формується навколо одного-двох спортсменів-лідерів, які здатні добитися індивідуального успіху. Вони особливо успішно виступають в гонках на час (Ж.Анкетіль, М.Індурайн, Л.Армстронг та ін.), дещо гірше на гірських етапах та у боротьбі на фінішних відрізках етапів. Наступна категорія гонщиків – фінішери або спринтери. Їх у команді також має бути один-два. Коли один з таких гонщиків приходить на фінішний відрізок етапу у загальній групі, то є висока ймовірність того, що він буде першим, або принаймні в числі призерів.

В кожній багатоденній шосейній велогонці, є від чотирьох до семи складних гірських етапів. Тому без одного-двох велогонщиків, які успішно можуть виступати в подоланні гірських етапів команда не може розраховувати на успіх.

Решту гонщиків складають так звані грегари, які повинні допомагати лідерам якнайкраще виступити у генеральній класифікації, спринтерам – підготувати умови для вирішального спурту на фініші. Вони повинні бути дуже хорошими гонщиками, оскільки їм часто приходиться працювати набагато напруженіше, ніж лідерам. Лідерів необхідно прикривати від зустрічного вітру, від блокувань суперниками, постачати їм харчування (вода, енергетичний напій, калорійні батончики тощо) навіть, віддавати при необхідності велосипед, а самим очікувати під'їзду техніки і потім наздоганяти пелетон.

Заробітна плата професійних велогонщиків залежить переважно від їхнього рейтингу у світовій класифікації. На початку 1980-х років видатний італійський гонщик Ф.Мозер першим серед велосипедистів отримав за контрактом заробітну плату 1 млн доларів на рік. У 1996 р. п'ятиразовий переможець найпрестижнішої серед професійних велогонок „Тур де Франс” М.Індурайн отримав пропозицію від фірми ОНСЕ укласти угоду вже на суму 10 млн доларів на рік. Зрозуміло, що така заробітна плата доступна лише для окремих мегазірок професійного велоспорту. Проте, прибутки кваліфікованих професійних велогонщиків, як і в інших видах професійного спорту, мають стійку тенденцію до зростання починаючи з 1970 – 1980 рр.

У 2009 році загальний бюджет 39 професійних команд становив 235 млн. Євро. У 2012 році загальний бюджет 40 команд (18 команд UCI Pro і 22 команди UCI Professional Continental) склав вже 321 млн. Євро, згідно зі звітом аудиторської компанії Ernst & Young. Така статистика говорить про те, що спонсори і партнери продовжували збільшувати інвестиції в професійний велоспорт. У 2012 році у 40 команд був 61 великий спонсор, що

забезпечив 73% доходів команд. Цей показник збільшується до 95%, якщо додати всіх інших спонсорів.

Середній річний дохід велогонщика команди UCI Pro виріс за три роки з 190 тис.євро до 264 тис. євро в 2012 році. Офіційні доходи велогонщиків протягом 10 років різко зросли: 2002 р.- 100 тис. євро; 2009 р. - 190 тис. (на 90% за 7 років); 2012 р. - 264 тис. євро (на 39% за 3 роки). Середні зарплати можуть бути не дуже хорошим показником, тому що є гонщики (Канчеллара, Кавендіш, Віггінс та інші зірки), які отримують у кілька разів більше за інші гонщиків. Швидше за все, гонщики в основному отримують 130 тис. євро на рік (UCI Pro) і 60 тис.євро (Pro-Continental). Що стосується жінок і велогонщиків рівня Continental, то там виступає багато «добровольців», які отримують дуже маленькі зарплати.

У 2009 р. тільки 15% гонщиків отримувало зарплату менше 40 000 євро на рік, а в професійних континентальних командах більше не залишилося гонщиків, які отримували б менше 27500 євро на рік. Окрім офіційної зарплати є надбавки, призові, корпоративні заходи, особиста реклама та спонсори, і так далі.

Мінімальні зарплати згідно з правилами UCI на 2012 рік:

- Команда рівня PRO: мінімальна зарплата в країні реєстрації команди або мінімум 30 тис. євро (24 тис. євро для молодого професійного велогонщика).
- Команда рівня PRO CONTINENTAL: мінімальна зарплата в країні реєстрації команди або мінімум 27 500 євро (23 тис. для молодого професійного велогонщика).
- Жінки і команди рівня Continental: мінімальна зарплата в країні реєстрації команди; сума, встановлена національною федерацією; мінімальна сума, встановлена в ході переговорів між державними властями і велосипедної федерацією цієї країни.

Професійний велоспорт найбільш розвинутий і найбільш популярний у Європі. Відповідно і найбільша кількість професійних велосипедних команд базуються у європейських країнах: Бельгія – по 9–11; Іспанія, Італія, Голландія, Португалія, Франція – по 5–7. Досить розвинутий професійний велоспорт у США (в різні роки функціонувало від 5 – до 7 кваліфікованих професійних команд) і Колумбії.

Перші велоперегони на комерційних засадах почали проводитися наприкінці XIX ст. у Франції.

У 1903р. з ініціативи власника газети „Л’Ото”, бувшого велосипедиста Анрі Дегранжа започатковано найпопулярніші нині багатоденні шосейні велоперегони „Тур де Франс”.

До найпрестижніших багатоденних шосейних велогонок серед професіоналів належать „Джіро Італія” та „Вульста Іспанії”.

З 1927р. проводяться чемпіонати світу серед професіоналів з

шосейних велогонок.

В 1900р. засновано Міжнародний союз велосипедистів (UCI).

В 1965р. в структурі UCI створено Міжнародну федерацію професійного велосипедного спорту (FIRC), котра проводить змагання серед велосипедистів-професіоналів, видає їм ліцензії та формує щорічні рейтинги спортсменів за результатами виступів у змаганнях.

На початку 1990-х років UCI узаконила проведення відкритих змагань серед велосипедистів.

В 1970–1980 роках почали бурхливо зростати прибутки від організації гонок професійних велосипедистів завдяки рекламно-спонсорській діяльності та продажу прав на телетрансляції.

Професійний велоспорт найбільш розвинутий в країнах західної Європи.

Література

1. Бокс. Єнциклопедія /Состав. Тараторин Н.Н. – М.:”Терра. Спорт”, 1998. – 320с.
2. Беров С. Не все о боксе // Команда – плюс. – 1999. - №1.- С. 30-35.
3. Братановский С.Н. Социально-правовые проблемы спортивного профессионализма // Теория и практика физ. культуры. - 1990. - N2. - С. 32-35.
4. Все о спорте: Справочник. Т.. 2-е изд., доп./Сост. А.А.Добров. – М.: Физкультура и спорт, 1978. – 520с.
5. Гуськов С.И. Любитель или профессионал? - М.: Знание, 1988. – 94с.
6. Гуськов С., Профессиональный спорт в США //Спорт за рубежом. - 1990, N 8. –С. 12-15; № 11. – С.12-14.
7. Гуськов С.И. Организационные и социально-экономические основы развития профессионального спорта в США: Автореф. дис. д-ра пед. наук. - К., 1992. -46с.
8. Гуськов С.И. Организация и экономика профессионального спорта // Маркетинг и спорт: Зарубежный опыт. - М. - 1992. -Вып. 1. - 70 с. Вып. 2. - С.3-56.
9. Гуськов С.И. Государство и спорт. -М. - 1996. - 176 с.
- 10.Гуськов С.И., Гуськов С.С. Телевидение и спорт. – М.: Полиграфсервис, 2000. – 334с.
- 11.Киселев Р.М. США: спорт и общество. -М.:Физкультура и спорт, 1978. - С.68-84.
- 12.Лебедко С. Королевские гонки живут по королевски // Олімпійська арена. – 2002. - №5. – С.50-53.
- 13.Левенштейн И. Профессиональный бокс: персоны, факты, цифры // Команда – плюс. – 2003. - №3. – С.58-62.
- 14.Парновская Н. Спорт кучеров и джентельменов // Команда, 6 декабря 1997.

15. *Профессиональный спорт: Учебник для вузов* // С.И.Гуськов, В.Н.Платонов, М.М. Линец, Б.Н. Юшко. – К.: Олимпийская литература, 2000. – 392с.

16. *Рыжков Д.* НБА: вчера и сегодня / Профи: Сб. – М. - 1990. - С. 175-256. *Сосновский Ю.* Декабрьский переворот, или революция – 2000 // Команда-плюс – 2000. – N 1. – С.30-38.

17. *Тейлор Ф.* Профессионалы. Футбол против футбола: Пер. с англ. - М.: Физкультура и спорт, 1985. - 112 с.

18. *Титоренко В.* NBA 50 // Спорт-Экспресс. – 1996. – N 1. – С. 36-43.

19. *Штефны Росивал.* Новые масштабы // Спорт за рубежом. – 1990. – N 8. – С. 6-7, 10.

20. *Gardiner N.* Greek Athletic Sports and Festivals. – Dubugul, 1979. – P.70.

21. *Marrion H. I.* Historie de l'education dans l'antiquite. – Paris, 1950. – P.97.

22. *Pleket H.* The Olympic Games and their decline // In: ist joint international session for directors of national academies, members and staff of national Olympik Committees and international sports federations. – Ancient Olympia, 1992. – P.19-24.